

Községünkben jelenleg már csak 3 van, ezek a Tanács ellenőrzése folytán kielégítő munkát végeznek, de a fejlődés mindinkább odavezet, hogy ezek a kisiparosok is termelőszövetkezetbe tömörüljenek.

A község uthalózatának és közlekedésének alakulása.

Rózsaszentmárton község mély fekvésű község, ezért a talajvíz igen közel van a felszínhez és az esőzések alkalmával a földutak szinte járhatatlanná váltak. A felszabadulás előtt csupán a megyei közút volt valamennyire használható állapotban. A község egyéb utjai közül csak néhány volt teljesen szakaszrútlenül kikövezve, vagy földutak voltak. Ilyen szakaszrútlenül kikövezett utca volt például többek között a Tanács ut, azelőtt Erzsébet utca, ahol a Főth István házától Telekig ősszel és tavasszal csak az ut közepén lehetett közlekedni, de itt is csak gumicsizmában, mert annyira kátyus volt a kövesut, hogy néhol a csizma szárán jött ve a víz, ha az ember nem vigyázott és egy gödörbe belépett az ut közepén. Ezt az utat is a Tanács hozatta rendbe a felszabadulás után.

A Tanács azonban senkivül is a fennállása óta jelentős mértékben fejlesztette községünkben az uthalózatot a községfejlesztési program keretében. A B éke és a Szabadság utat 1800 méter hosszban, a Kossuth és a Tanács utat 1000 méter építtette ki.

Az Ady Endre utat és a Béke közt rendbe hozatta és kiköveztette. Ezeknek a munkálatoknak az értéke 680.000.-Ft. Ebből 100.000.-Ft-ot a társadalmi munka értéke tesz ki.

Igen megkönnyítette a község lakosságának közlekedését a bekötő utak készítése a Béke, a Szabadság, valamint a Tanács uttal. A Béke és a Tánassios utat elválasztó szakadéket áthidaltuk. Ennek értéke 75.000.-Ft volt.

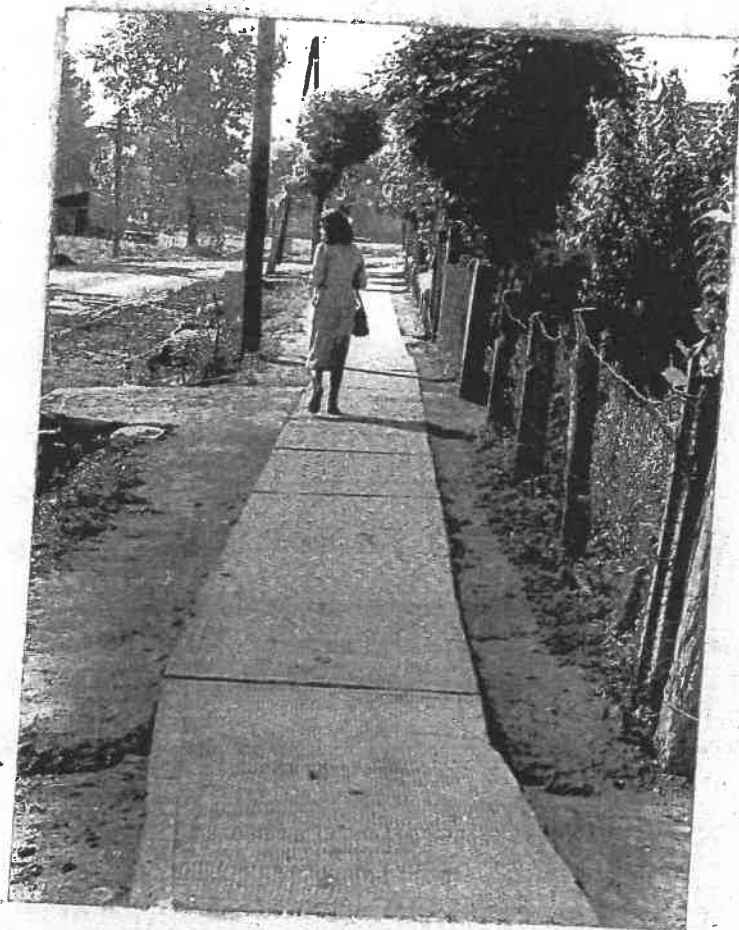
A gyalogos közlekedést nagyban megkönnyítette és kulturáltabbá tette a járdák építése. 1960. júliusáig a Tanács 4000 méter hosszú járdát épített a legfontosabb utvonalakon, első lépésként. Ezek a járdák a Kossuth uton, a Deák Ferenc uton, a Lenin uton, a Bem uton és a Hunyadi uton épültek.

Ezzel lehetővé tettük, hogy gyermekeink és a lakosság sár nélkül jusson el az üzletekbe, az iskola és a község külterületén elterülő fontosabb intézményekhez.

1960. július 6-tól Rózsaszentmárton község teljesen járdásítva van, még a legkisebb utcák is el lehet menni sár nélkül. Tizenöt kilométer járda épült községünkben összesen, mintegy 571.000.-Ft értékben. A sportöltöző építésére 233.000.-Ft-ot fordítottunk. Az általános iskolai meneszakör részére

20.000.-Ft értékben hangszert vásároltunk.

a

A Deák Ferenc úton elkészült járda
egy részlete. 1958-ban készült el, és
60.000.-Ft-ba került.

Az elmúlt évek során a község közlekedése sem volt
megfelelő. A községi városokba nehézkesen és csak
hosszu utazással lehetett eljutni. A Községi Tanács
VB. közreműködése folytán jelentősen bővült az autó-

bussz hálózat is. Gyöngyös, Hatvan, Erdőkürt, Pálota, Szirák, Petőfibánya, Selyp helységekre helyi és távolsági járatokat kapott a község.

Az elmúlt évek régi fapados kocsijai helyébe modern, bőrléses autóbusszokat kaptak bányászaink is. A községi Tanács VB. a községfejlesztési alapból 95.000,- Ft beruházással új, korszerű autóbussz várakozót létesített, melyhez a község lakossága 11.000,- Ft értékű társadalmi munkával járult hozzá. /Fényképeket lásd hátrébbi/

Közművesítés.

A község ivóvíz ellátottsága a magasán fekvő talajvíz miatt nem volt megfelelő, ezért a község lakossága fokozottabb mértékben ki volt téve a járványos megbetegedéseknek.

A községnek 14 ásott közkútja volt, de ezek egy kivételével közfogyasztásra nem voltak alkalmasak. Ezért a Tanács elhatározta, hogy megoldja a község ivóvíz ellátását. Ez a munka már 1952-ben megkezdődött. Alapvető változás azonban csak akkor állott be, amikor a községfejlesztési alap a Tanács rendelkezésére állott és ebből nagyobb összegű beruházásokat állíthatott be. 1953-ban megoldotta a Tanács a Bács ut vízhiányának fejlesztését 50.000,- Ft-os költséggel, melyhez a község lakossága ugyanennyi értékű

társadalmi munkával járult hozzá. A Deák Ferenc uton 1958-59-ben 317.000.-Ft-os költséggel 1000 méter hosszú vízhálózat épült. Ehhez a lakosság földmunkával járult hozzá.

Az Ady Endre, a Béke és a Tanács uton is épült vízhálózat, melynek költsége 110.000.-Ft volt. A végzett társadalmi munka itt 100.000.-Ft értékű.

A vízhálózat építési munkálatainál a tanácsstagok is aktívan dolgoztak, és segítették a lakosság társadalmi munkájának szervezését. Kiemelkedő munkát végeztek Kalyó Fél, Bárti István és Gassó András járási tanácsstagok.

A község a délkeleti határrészben elhelyezett törpe vízműből kapja az egészséges ivóvizet, melyet a IX. aknában álló víztoronyba nyomatnak fel. Ezekhez a munkálatokhoz a Nehézipari Minisztérium is jelentős segítséget adott.

A vízhálózat építése napjainkban is folyik és a tervek szerint 1963-ban nyer teljes befejezést.

A villanyt Rózsaszentmárton községbe 1937-ben szerelték be. Ez azonban nem terjedt ki a község egészére. Ezekbe és a fokozott terjeszkedés révén épült új utcákban a villamosítás 1950-től folyamatosan megtörtént. 1956-ban megtörtént az Újtelep

villamosítása 50.000.-Ft-os költséggel. Bővítve lett a közvilágítási hálózat is. Jelenleg 80 közvilágítási lámpa van. Az elmúlt 15 évben a villanyfogyasztók száma közel 400 fővel emelkedett. Igen jelentős fejlődés történt a lakásépítkezés terén. 1949-ben 540 lakás volt Rósszentmártonban, 1960-ban már 808, jelenleg pedig már ennél is több van. A fokozott utam lakásépítkezést a növekvő jólét és az életszínvonal emelkedése biztosította. A kialakásépítkezésekhez nagymértékben hozzájárult Kormányunk is azáltal, hogy hosszulejárata költséggel segítette az építkezőket. Maga a bányászati és minden téren elősegítette a lakásépítkezést. Visszatérve a vízhálózathoz, meg kell még említeni, hogy jelenleg több mint 300 lakás közművesítve van, az Újtelep csatornázásával pedig komoly egészségügyi problémát oldott meg a Tanács. A községben több mint 120 lakás csatornázással van ellátva.

A község területén keresztülfolyó mossaras Ágói ár medrét 1955-ben 150.000.-Ft-os költséggel tisztította és szabályoztatta a Tanács, és ezzel elejét vette a község szennyeződésének.

A község központjában lévő piacsteret társadalmi munkával rendezte és a vásárlás higiénikusabbá

tételre asztalokat állíttatott fel. Ebben a munkában igen nagy segítséget nyújtottak a községi tanács vb. vezetői, névszerint Osmári István, Kalyó József.

Néhány szót a parkosításról is. A község központjában lévő Petőfi parkot 1954-ben 5000.-Ft értékű társadalmi munkával rendbe hoztuk, a park területén lévő fákat megnyestük, a felesleges bokrokat kiirtottuk. Ezután, a közelmúltban a Tanács gyönyörűen kiépítette a Petőfi parkot, virágok, rózsák, dísznövénnyek vannak mindenfelé. Ezen túlmenően a község területén 1960-ban nagyarányú fásítást hajtottunk végre, melyhez nagy segítséget nyújtott a vájáriskola és az uttörő csapat.

Valamennyi középületet az 1959-60-as években kívül belülről renováltattuk, ezzel középületeinket újávarázsoltuk.

Az egészségügyi ellátás is fejlődött a községben. 1957-ig a község lakóinak más községekbe kellett átjárni gyógyszerért és a legközelebbi gyógyszertár is 5 km-re volt. Ezt az áldatlan állapotot szüntette meg a Tanács vb. 1957-ben a gyógyszertárhoz létesítésével. Mostmár szombat kivételével a hét minden napján délután 4-től 7-ig gyógyszertár működik

Rózsaszentmártonban. Még ugyanebben az évben 10.000.- Ft-ot költött a Tanács egészségügyi felszerelésekre, melyek között egy kvarclámpát is vásároltunk. Ezzel megoldódott a község összesének ilyenértelmi egészségügyi ellátása.

Ezekután nézzük meg nagy vonalakban az elmúlt 14 év nagyobb létesítményeit összefoglalva:

<u>Létesítmény neve</u>	<u>éve</u>	<u>összege</u>	<u>tárgy.munka</u>	<u>összesen</u>
Újsor-Erzsébet u. Szemekútja1951	50.000	-	50.000
Dessői híd1951	73.000	-	73.000
Béke u. vízell.1952	50.000	50.000	100.000
Béke ut és Szabad- ság u. kövezése1952	450.000	-	450.000
apárlat istálló1952	30.000	-	30.000
kultúrterhon bőv.1953	130.000	50.000	180.000
mázasítás ép.1953	10.000	-	10.000
Park rendezése1954	5.000	5.000	10.000
Patakszer rend.1955	130.000	-	130.000
szabadtéri színp.1955	10.000	10.000	20.000
Újtelep villamos.1956	50.000	-	50.000
EH. felszerelés1957	10.000	-	10.000
tűzoltó szert.1957	40.000	10.000	50.000
Járda Deák P. ut.1957	60.000	-	60.000
Kossuth, Tanács u. kövezése1958	100.000	-	100.000
vízhalászat Deák F. uton1958	317.000	-	317.000
ovoda tatarozás1959	30.000	-	30.000
víz: Ady, Békeköz, Tanács u.1959	100.000	100.000	200.000
Tanácsház tataroz.1959	50.000	-	50.000
busz várakozó1959	95.000	11.000	106.000

Ezekon kívül a sportbútorok építésére 233.000, a könyvtár részére könyvbekészítésre 10.000, az általános iskolai zenehallgatás részére hangszervásárlásra 20.000,

a bányatelep ellátásának megjavítására a perembelt építésre 43.000, az új iskola építéséhez hozzájárulásként 100.000, a Tanács ut és a Deák Ferenc ut összeköttetésre utanyitáshoz 45.000.-Ft-ot fordított a Tanács.

Mindent összevetve, hogy csak a két legnagyobb tételt említem, a községfejlesztés keretében összesen 5.500 méter vízhálózatot épített a Tanács 784.000.- Ft értékben, a járdák összhossza pedig 15 kilométer, melynek költsége 541.000.-Ft. Az utóbbi négy évben, az előbbi kimutatásban szereplő tételeken túl a társadalmi munka értéke 197.000.-Ft volt.

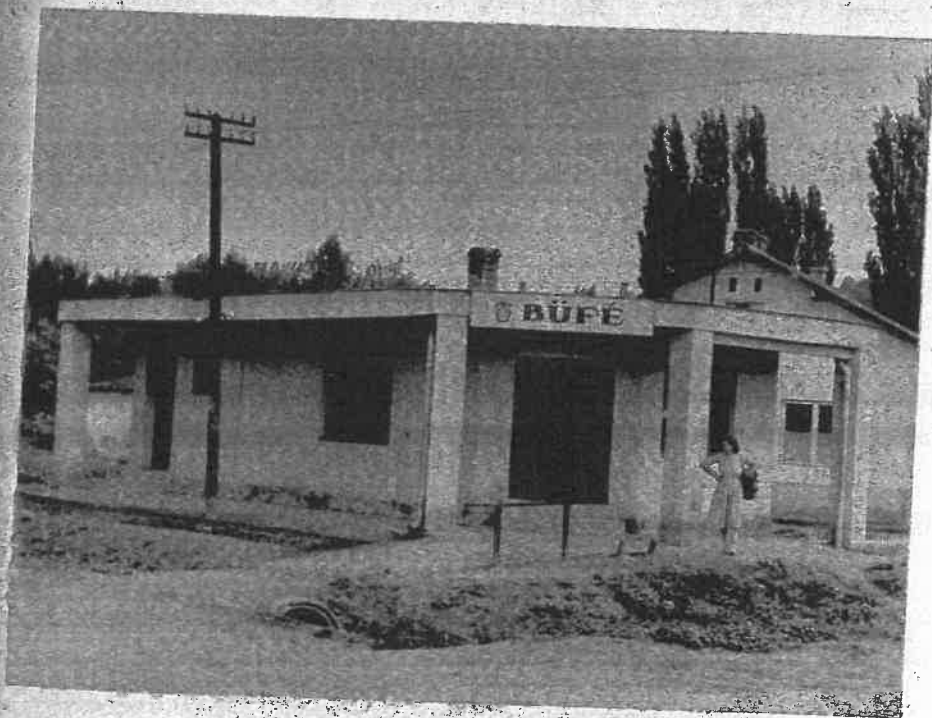
Megemlítjük még, hogy 1956-ban a kisbírói rendszer teljesen meg lett szüntetve, ugyanis 40.000.-Ft-os költséggel hangoshiradót szereltünk fel a községben.

Fel nem mérhető tehát az a fejlődés, amelyet a község a felszabadulás után elért. Évesadatokon át nem fejlődött annyit, mint az elmúlt 19 év alatt. Nagyrészt eltűnt az a különbség, ami az múltban a falut és a várost elválasztotta. Ifjuságunk életkörülményében, viselkedésében, kulturáit magatartásában egyre igényesebb. Felnőtt dolgozóink is állandóan képezik magukat, szemináriumokon, tanfolyamokon, technikumokban, a sajtó, a rádió és a televízió útján.

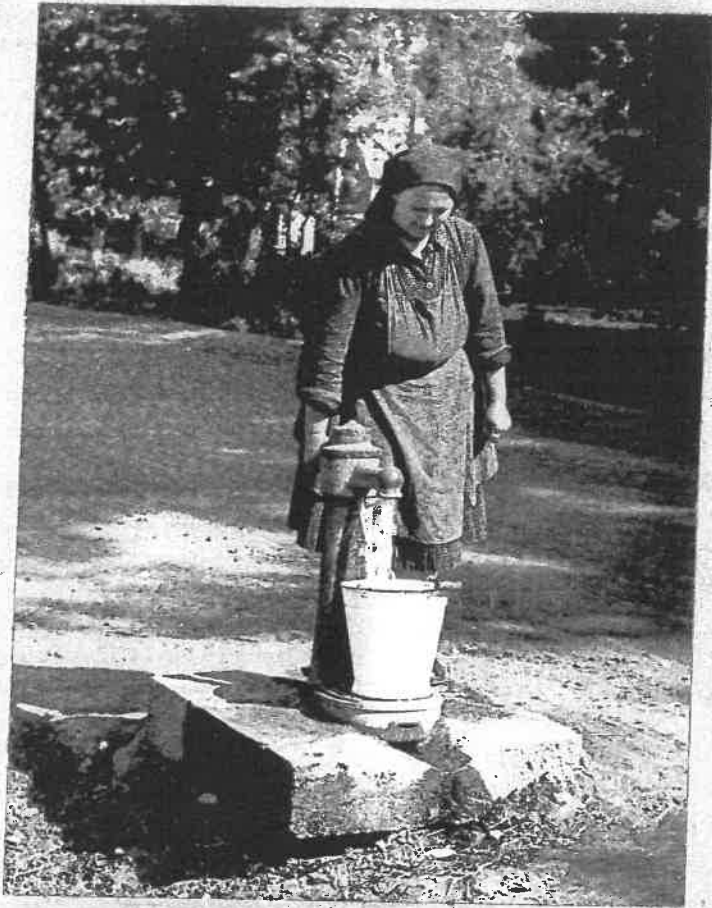
A következőkben néhány képet mutatunk be a község felfelé ívelő fejlődéséről:

Az újjáépített művelődési ház, 1955-ben bővítettük, 180.000.-Ft-os költséggel.

Az új autóbussz várakozó, 1969-ben épült.

Képünk az 1950-ben készült egyik ejektoros
kőkutat ábrázolja.

As új tisztaszentár, 1957-ben épült.

Memóriák népe kővellettől órái a felállításán.
Munkákra állították az új szovjet katonák emlékére.
A kővellettől.

Szoborok építései a kővellettől. 1955-ben épült.

A községi könyvtár épülete. Adatait a következőkben ismertetem.

Könyvtár:

Községünk olvasóinak olvasási igényeit két könyvtár biztosítja. A szakszervezet művelődési házának könyvtára és a népkönyvtár. Az olvasók száma 394 fő. A kötetek száma 3058 darab, ennek kb. 90%-a ifjúsági könyv. Megállapítható tehát, hogy a község lakóinak 13%-a rendszeresen olvas.

A Községi Tanács VB. 1958-tól több mint 10.000.-Ft-ot fordított könyvbesszerésre. Az 1956-ban megszűnt termelőszövetkezet könyvtárát is a népkönyvtár vette át, mely a végrehajtó bizottság javaslatára a mezőgazdasági szakkönyveket fiókkönyvtárként kezeli és azt a

termelőszövetkezet rendelkezésére bocsátotta, hogy ezzel is elősegítse a termelőszövetkezet munkosa-
pat-vezetőinek, brigádvezetőinek szakmai fejlődését.
A könyvtár épületében két szoba van, amelyből az egyik az olvasószoba.

Naponta négy óra a könyvtár nyitvatartása. Hétfőn és csütörtökön ifjúsági könyvtári órák, kedden és pénteken pedig a felnőttek számára tart könyvtári órákat a könyvtáros. A könyvtárban az ifjúsági és szépirodalmi műveken kívül műszaki könyvek, történelmi és egészségügyi vonatkozású könyvek és utleírások is vannak. Mindenki megtalálja tehát a neki legjobban megfelelőt.

Jellemzően mutatja a község lakóinak kulturigányát, hogy pl. 1962-ben 226 tag 5093 kötetet, 1963-ban pedig már 360 tag 6220 kötet könyvet olvasott el. A könyvtár vezetője: Vágh Ferencné.

Ezen túlmenően azonban felnőtt dolgozóink a párt és a különböző tömegszervezetek által rendezett szem-
ináriumokon, tanfolyamokon esőlesítik politikai látó-
körüket. Jártasak a tudományok különböző területein,
ismerik a világban lezajló változásokat, kritikai
értékeléssel viszonyulnak a politikai eseményekhez,
önálló ítéleteket, véleményeket alkotnak és magatár-
tásukkal, alkotó munkájukkal elősegítik közösségünk

politikai és gazdasági fejlődését. Ezzel hozzájárulnak az emberiség nagy ügyének, a békének a megvédéséhez és egy szebb, boldogabb emberi élet kialakításához.

Ennek a résznek befejezésekképpen megemlítem még, hogy az 1964. évi községfejlesztési tervben többek között nagy beruházásként a ravatalozó építése szerepel 100.000.-Ft-os előirányzattal, valamint a Pótfői park további építése, szépítése 15.000.-Ft-os költséggel.

A Községi Tanács VB. elnöke....Bodó Antal

" " " elnökhelyettes...Medveczki Mihály

" " " titkára.....Sáfrány András

MSZMP. szervezetkér.....Hancsák János

A községben 45 tanácsos van, ebből 9 fő végrehajtó bizottsági tag.

A Községi Tanács VB. tömegkapcsolata Rózsaszentmártonban

Községünk a felszabadulás előtti időben is ipari jellegű község volt, mondhatnánk már 1917-től, a bánya megnyitásától. A község lakóinak többsége tehát ipari munkás volt, mégis kevés beleszólása volt az államigazgatási ügyek intézésébe. Az államhatal-

mat ugyanis a bányarészesvényesek, a nagybirtokosok és a községben élő le virilis gyakorolták a dolgozók bőrre. A képviselőtestületben egy-két munkás foglalhatott csak helyet, akik kisebbségben voltak a tőkésnek és a virilisekkel szemben, így a munkás-ság javát vagy érdekeit ez a kisebbség nem tudta kellően képviselni. A határozatok hozatalánál a főjegyző javaslata volt a döntő, amely az elnyomó kisebbség akaratát képviselte. A községi főjegyzőnek és a hivatali apparátusnak a tekintélyt eszen-dőrszuronyok biztosították.

A községi bírók a felszabadulás előtti időben nagy vagyonnal rendelkező nagygazdákból álltakz lettek választva. Egy-egy bíróválasztást nagy korteskodás előzött meg és az került be bírónak, aki a kortes-harcot jobban győzte berral és a főszolgabíró kegye-it elnyerte. Ezek a bírók egész működésük alatt ar-ra törekedtek, hogy bírói funkciójukon keresztül vagyonukat még tovább gyarapítsák. Egy-egy bíró va-gyona a bírókodása alatt megduplázódott.

Az akkori szemtanúk, Kalyó Pál, Nagy Lajos bányászok elmondják, hogy az államigazgatási dolgozók, a fő-jegyzők és a hivatalnoki kar a lakosság helyzetével mit sem törődve éltek elszigetelt életüket, mehani-kusan intézkedtek és lelketlenül alkalmazták a lakos-

sággal szemben a Horthy rendszer elnyomó politikáját. A község lakossága és ipari munkássága bizalmatlan volt a község vezetőivel szemben, mert jogos panaszuk soha nem talált orvoslásra. Aki az elnyomó politikát bírálni mert, az a esendőrök kezei közé került. A felszabadulás után megváltozott az államigazgatás összetétele s a lakosság elűzte elnyomó vezetőit és megalakították a Népi Bizottságokat. Megalakult a Pártszervezet és a munkásság érdekképviselői szervei. Megalakult a földosztó bizottság, melynek tagjai a község a község nincstelenjeiből és a munkásság legjobbjából állottak. Előke Sipos István volt, aki elmondja, hogy közel 1000 hold került 291 nincstelen család birtokába. A Párt tekintélye a földbirtok politikán keresztül megnövekedett. Megalakultak a Nemzeti Bizottságok és a földmunkások érdekvédelmi szerve, az UFOSZ. Az előljáróság tömegkapcsolata fokozatosan megerősödött és egyes feladatok végrehajtásában már lehetett a község segélyparasztjait és az ipari munkásságot mozgósítani. Ilyen volt az 1945-ös választás, ahol abszolút többséggel került a munkásosztály fölénybe.

A Nemzeti bizottság a község dolgozóinak ellátása érdekében a bánya dolgozóival karöltve ellátogattak az ország terménnyel jobban ellátott vidékeire.

és szónárt eszerőbe élelmiszert vásároltak fel. Az élelmiszer ellátás jó hatással volt a lakosságra. Ez és ehhez hasonló események az erősebbre fűzték az előjáróságot, a Párt, a tömegszervezetek kapcsolatát a tömegekkel és kezdett megszilárdulni a munkásosztály hatalma.

A községi és az üzemi Pártszervezet 1952-ig közös volt. A Magyar Kommunista Párt szervezői között 1945-ben ott voltak többek között Javorek Pál, Nagy Lajos, Nagy János, Prauda Bertalan stb.

Az első párttitkár György István volt, akit Nagy Lajos váltott fel 1947-ig. Utána Nagy János/harmat vette át a párttitkári teendőket, majd Kékő József, Fekete Ferenc voltak üzemi párttitkárok.

1947-től kezdődően a Párt és a tömegszervezetek mind nagyobb befolyásra tettek szert a lakosság körében, növekedett a Párt iránti bizalom és megszilárdult az államhatalom is.

Az 1950. október 22-én megtartott tanácsválasztás alkalmával a tanácsba bekerültek az ipari munkások és a dolgozó parasztek legjobbjai. Az ipari munkások közül a munkában és termelésben élenjáró bányászok, mint Vágh Ferenc, Gümöri István, Kalyó József többszörösen kitüntettek, a parasztság közül pedig többek között Hegyi István, Sipos István és még sok

becsületes dolgozó paraszt, akik jó munkájuk révén érdemelték ki a választóik bizalmát. A Tanács a kezdeti években jól dolgozott és a lakosság meg volt elégedve a Tanács működésével. Később azonban a tanács tekintélye kezdett visszafejlődni a rendeletek mechanikus alkalmazása miatt. A tanács a jó tömegkapcsolati munkájának kialakítását 1950-től az 1953-as párthatározatig gátolta a túlzott centralizálás és igen káros befolyással volt a tanács tömegkapcsolatára a begyűjtési rendszer. Nem szilárdította a tanácsok tömegkapcsolatát az sem, hogy a tanács dolgozói és az állandó bizottságok tagjai felesleg utasításra vasárnaponként ahol találssz, vedd el elv alapján süprögették a padlásokat.

Az 1953. júniusi párthatározattól a lakosság és a tanács vezetői is a meglévő hibák kijavítását várták. A hibák felszámolása és kiküszöbölése helyett azonban elvi zűrzavar volt és további törvénysértő intézkedéseket kellett végrehajtani. A júniusi határozat nem oldotta meg a problémákat és az elkövetett hibák ellen nem is nagyon lehetett harcolni, mert azok felesleg intézkedésből fakadtak. 1953-tól 1956-ig, az ellenforradalomig a tömegkapcsolat megszilárdításában lényeges vál-

tozás nem állott be. 1953-tól 1956-ig a tömegkapcsolat annyiban javult, hogy ezen idő alatt a község az állami begyűjtés, adó és kötelező biztosítási terveit 100 %-on felül teljesítette.

A Tanács, mint a proletárdiktatura államhatalmi szerve azonban az elkövetett hibák és hiányosságok ellenére is nagyobb tekintéllynek örvendett, mint a volt képviselő testületek. A túlsótt centralizálás és a nagyfokú begyűjtés sem szakította el a lakosság és a tanács kapcsolatát.

A tanács tagjai az ellenforradalom alatt megállták helyüket. Egy sem osztotta véleményét az ellenforradalmárokkal, akiknek az is céljuk volt, hogy a tanácsot egyszer s mindenkorra megszüntessék. A tanács tagjait szétzavarták és üldözték őket. A község lakossága közül a deklaszált /osztályonkívüli/ és jobboldali elemek támadták a tanácsot a begyűjtés és az adótervek végrehajtása miatt.

Az ellenforradalom leverése után, 1956. november 10-én a Párt újjászerveződött, a tanács tagjai újból megkezdték munkájukat és azon munkálkodtak, hogy a rend mielőbb helyreálljon és a község élete rendszerbe kerüljön.

A Párt és a tanács tagjai az ellenséges nézetek tisztázásáért a lakosság körében meggyűlöleteket tartottak,

megszervezték a község és a bányatelep ölelmi-
szer ellátását, ismertették a Párt célkitűzéseit,
az ellenséges hangulatot felszámolták,

1957 után behatóbban foglalkoztunk a lakosságot
érintő kérdésekkel, a község kommunális feladatai-
val, a községfejlesztés munkálataival. Az 1957 után
tartott tanács és vb. ülések tartamilag megváltoz-
tak. A tanács célja a Forradalmi Munkás Paraszt
Kormány határozatainak végrehajtása és a község
lakosságát érintő fontos kérdések véghezvitele,
különös tekintettel a község kommunális felada-
taira.

A tanács ma jobban dolgozik, mint 1956 előtt. A
tanácsotagok rendszeresen beszámolnak választóik-
nak a végzett munkájukról, ismertetik velük a fon-
tosabb rendeleteket és a tanács határozatait.
Állandó bizottságok is működnek, ezek szakterüle-
tükön jól ellátják feladataikat, ellenőrző tevé-
kenységükkel és javaslataikkal segítik a vb. mun-
káját és a tanács tömegkapcsolatát.

A Párt segíti a tanács és a vb. munkáját. Pártgyű-
léseken beszámoltatja a vb. vezetőit. A párttitkár
a tanácsnak és a vb.-nek is tagja, aki személyes
megjelenésével és jó hozzájárulásaival segíti a ta-

nács és a vb. munkáját. A tanács hivatali dolgozói a dolgozók ügyeit az 1957. évi IV. törvényerejű rendelet alapján végzik. A község dolgozói biznak a tanács vezetősében. Különösen kidömbörodik ez 1959 őszétől, amikor a község dolgozóinak javaslatait a vb. megtárgyalja és a javaslatok alapján oldja meg a feladatokat.

A községfejlesztési terveket a lakosság örömmel fogadta. 1957 után a lakosság a megvalósított feladatok láttán kezdte magáévá tenni a községfejlesztés célkitűzéseit és fizetési készségével, társadalmi munkával támogatta azt.

A tanács kapcsolata a községben működő tömegszervezetekkel is jónak mondható, ugyanúgy, mint a községben működő bányászati vezetőséggel is. A tömegszervezetek vezetősit, valamint az üzemszervezeteket a végrehajtóbizottsági és tanácsulókra egyaránt meghívjuk.

Az ifjúság nevelését a Párt, a Tanács és a Hazafias Népfront fontos feladatának tekinti. Az ifjúság szocialista nevelését a KISZ, szervezetén belül beinduló politikai oktatáson keresztül igyekszünk megoldani. A pedagógusok télen előadásokkal segítik az ifjúság nevelését a hazaszereget, hazafiság stb. területén.

A Tanács működését értékelve megállapíthatjuk, hogy mint az államhatalom helyi szerve, jelentős szerepet tölt be állami életünk demokratizmusának tökéletesítésében. Az a munka, amelyet a tanácsuk a Párt irányításával a dolgozó tömegek érdekében végez, nap mint nap érezhető községünk fejlődésében is.

Ezekután bemutatok néhány statisztikai adatot a legújabb korról Rózsaszentmártonra vonatkoztatva:

	<u>1956</u>	<u>1960</u>
Területe 16,9 km ²	2942 khold	2942 kh
Népessége.....	2443 fő	2930 fő
ebből férfi.....	1185 "	1437 "
" nő.....	1258 "	1493 "
Lakóházak száma.....	670 db	802 db
Sűrűség fő/km ²	144	173

A fenti számokból 1000 férfira 1039 nő jut.

Posta, sajtó, rádió, televízió, film.

Rózsaszentmártonnak 1948-ig kizárólag igáskocsival vitték a postáját Apca. Az igáskocsi Szücsiből jött és ez vitte Rózsaszentmárton postáját is. Apc volt a gyűjtőállomás. 1948-ig a bánya külön, saját postajáráttal benyelitette le a postai forgalmát. Később a Mávaut közvetítette a küldeménye-

ket, legújabbán pedig már külön posta-autó közlekedik.

A posta jó munkáját dicséri az a tény, hogy községünkben ma már minden hához jár legalább egy újság vagy egy folyóirat. Némelyek azoknak a családoknak a száma sem, ahová egy napilap és 2-3 hetilap jár.

Rózsaszentmártonban összesen 1287 darab sajtóterméket közvetít a posta. Ezek megoszlása:

Nepszabadság	napilap	448	darab
Nepújság	napilap	202	"
Nepasava	napilap	51	"
Összes napilap		701	"
Magyar Ifjúság	hetilap	56	"
Rádió és TV. ujs.	"	122	"
Nők Lapja	"	141	"
Képes Újság	"	70	"
Egyéb sajtóterm.	"	197	"

Rádió és televízió szempontjából is igen sokat fejlődött községünk az utóbbi évtizedben. Jelenleg van a községben 563 darab rádió⁶szűlek, és ezenkívül az 1954-ben bevezetett vezetékös rádió 265 családba viszi el a Kossuth rádió műsörát. A televízió elterjedésére jellemző, hogy például

1960-ban csak 24 készülék volt a községben, most pedig már 306 darab szolgálja a kultura áldásait és jelenti az egyre növekvő élet színvonalat. Filmazinházunk a művelődési házban működik. A televízióban igen nagy konkurenciára talált, annyira, hogy heti előadásainak számát csökkenteni kellett.

Mint egészen újat, meg kell még említenem a fotószakkört, amely 1962-ben alakult, de máris igen szép eredményekkel dicsekedhet. Alakulása óta három kiállítást rendeztek, mely kiállítás máris művészi színvonalú volt. Legaktívabb tagjai Dora Győző és Tóth János.

Szakkörvezető: Dora Győző.

A kereskedelmet, a KTSZ-t és a kisiparosokat számbavevve, van a községben: 5 fűszer-csemegé vegyesbolt, 1 hentes, 1 szőlősbolt, 3 italtolt, /a bányatelepen működő Aranylápás 1958-ban nyílt meg/, 1 férfi és női fodrász KTSZ, 1 cipész KTSZ, /javító részleggel/, valamint férfi és női szabó, fodrász, cipész, kőműves, festő és villanyesetelő kisiparos.

Ezek után pedig áttérnek ipari létesítményünk, a bányánk történetének ismertetésére.

Bányászatomunk története.

vizsgáljuk meg először geológiai kialakulását az egyes földtörténeti korokban:

A Mátra-Bükkaljai földcs. és lignitterület a Pannóniai beltenger északi elcsúszó partja esietjén fejlődött ki a Mátra-Bükk hegység lábánál.

Rétegtani viszonyok:

a./ középső miocénkori vulkánikus képződmények:

A Rózsaszentmárton, Sálcai, Gyöngyös felett emelkedő Mátra-hegységet fiatal, barnakori vulkánikus kőzetek, különböző andezit, ezeknek breccsás és aglomerátumos tufái, valamint plagioklász riolit és ezeknek breccsás tufái építik fel. A rózsaszentmártoni lejtőket is aglomerátumos, breccsás piroxén andezittufa és breccsás riolittufa alkotja. Bányánkban a plagioklász riolit fekete és szürke lávája fordul elő. A középső miocénkori terten emeletek végén a terület kiemelkedett, szárazulat lett. Ezzel megindult a vulkáni eredetű üledékek nagy eróziója.

b./ Felső miocénkori /alsó-szarmata emelet/ vulkáni képződmények és vulkáni utóműködési termékek:

A felső miocénben /alsó-szarmatában/ újra előtűnt a terület egyrészt a félszövési Brakk tenger, is-

rakván a distenziós palákat és a vele kapcsolatos mészköveket. A vulkáni működés az alsó-azsarnakban ér véget a riolitok kifészesével és gejzireszerű vulkáni utóműködésekkel.

Ezen vulkáni utóműködések nyomai a Róssasszentmárton környéki területen észlelhetők, mégpedig mint pirit-impregnációs elterjedések, breccsás riolit tufában előforduló fatörzs darabok, valamint a róssai völgyben a közelmúltban is működő csavics forrás alakjában.

s./ Pliocén /felsőpannoniai elemeket/ A pliocén legelején, az alsópannonban kezd az Alföld és azt követően az északkeleti pereme süllyedni. A felső pannon idejében a Mátra alját édesvízi beltó érte el. A beltó partközeli szegélye lassan feltöltődött. A Mátra lecsüllyedt előterének hullámos, egyenetlen térszintén kialakított medenceperemi üblökben a növényi viszonyok lehetővé tették a láposodást. A lápokon és a homokon, agyagos partokon hatalmas mocsári, lápi vegetáció tenyészett. Közülük leginkább ismeretesek a mocsári ciprusok /*Taxodium diandictum*/, a túlevelűek /*Finusok*/, és a lomblevelűek /*tölgy, bükk, platán, juhar* stb./ Ezen fából álló növénycsoportok a partok mentén erdőket alkottak, a lápokon pedig buja lápi és mocsári növényzet /*mág, kaka,*

síkföld, tavirózsán/ tanyésatok, Az Alföld további süllyedésével együtt a Mátra közvetlen előtere is lassan tovább süllyedt és így megvolt a lehetősége annak, hogy téseg-lépek keletkezzenek. A süllyedés azonban egyenetlen volt és így történetelt meg az, hogy különböző vastag, homokos, vagy agyagos üledékek választják el egymástól és egymás felett elhelyezkedő különböző vastagságú mésztelepeket. A barnaköcsöstelepek rétegsorozatának korát meghatározzák a mésztelepekben, valamint a kísérő kőzetekben /agyagokban/ előforduló és található őslégi maradványok. A gerincesek közül a kistemetű rhinoceros, mastodon, ősszarvas stb. említhetők. A puhatestűek /gerinctelenek/ többségéből a csigák és kagylók → vivipárusok, sadlerik, lécsyák, planorbisok, anodonták, coryériák-maradványai kerültek elő, melyek a rétegsorozat felső pannóniai csoportba való tartozását határozzák meg.

d./ Pliocén / levantei csoport /. A felsőpannóniai rétegekre a levantei csoport üledékei települnek. Ezek azonban már nem összefüggő, nagykitörzésű takarók. Az ide tartozó képződmények a süléd és vüztagyagok, mészkő vagy tavikréta, és édesvízi mészkövek.

Pleistocén a pannóniai és a levantei rétegeket az andaitperem közelében nyirokasszerű agyag, máshol

lőss, vagy a pannonrétegek átmosásából keletkezett homokos, agyagos üledék fedé.

Róssassentmártonban a szénpadok hol elcsórtan, magányosan, hol csoportosan, több egymáshoz közel eső padban foglalnak helyet. A róssassentmártoni kifejlődéskor 9 - 10 pad egyesült ugynevezett főteleppé. A szén kinézése mindig fénytelen, légszáraz állapotban azonban finom rétegszerűséget mutat.

A széntelepek enyhén hullámosak, dőlésük igen kicsi, 2 - 3°, vetődések alig vannak, a maximális elvetési magasság 0,5 - 1 méter.

A főtelep fedéljében és fekéjében egyes kisebb területeken fejtőre őrdemes teleppé csoportosuló padok vannak. Ezeket a lignitpadokat helyi elnevezéssel alulról felfelé a következőképpen nevezi a bányászati padkaszón: alsópad, középpad, felsőpad. A kőszéntelepült meddőbedgyaságokat pedig ugyancsak alulról felfelé menő sorrendben: padkameddő, résmeddő, tetőmeddő.

A szén becsapódási és vele a kalóriája, fűtőértéke szerint változik, hogy mennyi idegen ásványi eredetű alkatrés került a lápba és keveredett az ott tenyésző és folyton pusztuló barnasárga kéreges növényi anyagba.

Most pedig nézzük meg magának a szénbányának a kialakulását Róssassentmártonban:

Arra, hogy itt lignit található, véletlenül jött rá

a község lakossága. Néhány alkalommal ugyanis a lakosok kutatása közben lignitet találtak. Az 1890-es évek elején a jelenlegi Tarr - féle épület körül kezdtek először bányászkodni. E kis űzem vezetője Bobrányi Kornél volt, akinek a bátyja ugyancsak itt volt ekkor esperes-plébános. Az első aknába Lacsik János volt, /Lacsik Pál nevűnek a bátyja./ A kis mélységben fekvő telepet feltárták. A meddőt a mai piacotérre szállították. Ott voltak a szerencsés hódok is. A szénét kivásárolva, szállókkal hozták ki. Helyben és a környéken adták el. Bányafát a bujádi erdőből hoztak lovaskocsikkal. Az akkori bányászkodás azonban a legprimitívebb módon történt és így tehetetlenek voltak a legkisebb természeti erővel szemben is. A legnagyobb problémát a bányabeli szállítás és a viszonylag jelentéktelen. Emérett csak kis mélységbe tudtak behatolni. A termelvényt a helyi lakosság háztartási célra, illetve szeszfőzések és malomok fűtésére használták fel.

Nagyobb fogyasztók szervezett kielégítéséről akkor még szó sem lehetett. A szénét lovaskocsikkal vitték át Apáca és szállókat. Ez a vállalkozás azonban nem sok sikerrel járt. Elfogyott a vállalkosok pénze és eladták a bányát a patai "hópuka" gyárnak.

Es sem üzemeltette azonban sokáig a kezdetleges bányát anyagiak hiánya miatt, így a széntermelés ekkor egyelőre megszűnt.

Rózsaszentmártonban 1917-ben kezdték meg újra a lignit termelését az I. aknában. Ekkor Hirschner József az üzemvezető, Gál Jenő az igazgató. A könyvelői teendőket Révffy Jenő rózsaszentmártoni kántor-tenítő látja el ideiglenes jelleggel. A bánya megindulása után az I. aknától az 1918-19-es években fuvarosok hordták a szenet az apai állomásra. Még idegen fuvarosokra is szükség volt, a helybeliek nem győzték a szállítást. A bánya termelése ekkor 10-15 wagon volt naponta.

A Tanácsköztársaság idején a bányai helyzetről így számolt be Havellant József bányanyugdíjas:

" Akkor már a bányában dolgoztam. Az üzemnél megalkult a Munkástanács. B. Szóki és Csordás István elvtársak voltak a munkásság vezetői. A 133 nap is eredményezett életsszínvonal javulást az akkori lehetőségeknek megfelelően. A kereset megnőtt. A Tanácsköztársaság idején a dolgozók nagyrésze fegyelmetlenül és öntudatosan dolgozott. Ugyúnk azonban az imperialista beavatkozás miatt és mert a Szovjetunió nem volt olyan helyzetben, hogy segíteni tudjon, elbukott. Utána B. Szóki és Csordás elvtársakat Gyöngyösrre vitte a karnhatóság. Gál igazgatónak azonban sikerült hazahozatni őket,

igy bántódásuk nem esett. A Tanácsköztársaság bukása után azonban a bányavezetők és a községi urak azóba sem akartak állni az emberrel. A kereset is lecsökkent. Ekkor sztrájkot akartunk szervezni. A sztrájkolók a bányába nem mentek, hanem inkább napszába jártak. A négy osendőr, aki ekkor kijött, nem találta otthon a sztrájkolókat. Este parancs jött, menjek a bányaelgazgatóságra, fontos dologról van szó. Arról volt szó, hogy be kell menni Hatvanba a főbíróhoz a sztrájkügyben. Nem volt más választásunk, menjünk be. De kik menjenek? Végül megállapodtunk, hogy én, Havelant József, Nagy Sándor és még egy megbízott személy bemegyünk. A főbíró ezzel fogadott bennünket: büdös kommunisták, sztrájkolók! Mi azonban nem ijedtünk meg. Mi azonban nem azért mentünk be, hogy egy-két nagy hangtól begyulladjunk. A munkásság érdekeit képviseltük és ez erőt adott. Szép szóval előadtuk panaszunkat, hogy kicsi a fizetés, a munkássággal nem állnak azóba, stb. Nyugodtságunkat, szilárdságunkat látva, Okolicsányi főbíró, aligpén ur is csendesebb hangon kezdett beszélni. Végül is sikerült kiharcelnunk azt, hogy mindezt mi is megkapjuk, amit ekkor a Salgótarjáni elvtársaink ekkor már megkaptak.*

Itt, a bányával kapcsolatban emlitem meg azt is, hogy Rózsaszentmártonban 1923-ig nem volt orvos. Aপরól járt ki. Az első orvos bányaeorvosként jött ide és Dr. Senkoly Ödön volt a neve.

A II. akna a mai TSZ. rakodón kívül indult. Mellette a III. akna, utána a IV. akna, amely elég hosszú ideig, több évig üzemelt. Az V. aknával kifelé haladtak a Kakas tanya felé. A VI. akna viszont egész rövid ideig működött.

Most pedig nézzük meg az ekkori bányaművelés néhány jellemző adatát; műszaki vonatkozásban:

A szellőtetés kézi ventilátorral történt. A robbantáshoz eleinte dinamitot és puskeport használtak.

A szállítás csillékben történt. A sodronykötőpálya ekkor már megvolt. /1923-ban/. Az I. aknától a nemesítőig, azaz a kötőpálya feladó-állomásig gősmozdony-szállítás volt kiemozdennyel. A IV. aknában már a kemraféjésszerű fejtésmódot alkalmazták. A csilléken a fabaliga vagy rovásrendszert /aklamaszták/ alkalmazták, hogy hány csille jött ki egy-egy csapattól. Vízvesztése már ekkor is megvolt. A IV.-es aknában például 3 - 400 liter/perc volt a vízhozáfolyás, ami azonban nem volt tartós, 1-2 nap alatt lefolyt. Azenben több alkalommal előfordult.

A keparórendszer a VI. aknában 1932-33-ban kezdődött. Minden működő akna egyvágányú lejtakna volt, a VI-os kivételével, amely ikeraknaként üzemelt. Egyik aknán az üres csillék befelé, másikon a telik kifelé közeledtek. Itt már vitlesszállítás volt. Az üzemet 1935-ben vette át a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. Ekkor Kompolty Ödön volt az igazgató és Krupár János a főmérnök.

As első hat aknában mintegy 20 évig üzemelt Rósa-
szentmártonban. 1938-ban beindult a VII. akna és
es már egymaga 13 évig, 1951-ig működött. Ebben az
aknában is, mint az előzőekben cöllezállítás volt
végen vagy végtelen kötélzállítással. Ez a szállí-
tási mód sok üzemavart rejtett magában és igen
gyakran üressé vált hiány is volt, mely a termelés
folyamatoságát akadályozta, 1952-ben visszarabolták.
A VIII. akna nem volt termelőakna, csak tisztolati-
tás céljára készült.

A IX-es lejtőakna lefejlesztése 1949-ben kezdődött és
1950 végére fejeződött be. Ezzel párhuzamosan az
I. légakna és az összekötő fővonal is elkészült,
majd megkezdődött az 1. és a 2. sz. frontfejtés
előkészítése. A termelés a IX. aknában 1951. má-
rciusában kezdődött. A napi termelés ekkor 774 ton-
na/nap volt.

As 1920-as években barakkok épültek a munká-
sok számára a mai piacotéren. Ezek a lakások a bánya
korszámban voltak. A közösség egyeseményt kötött a
bányával ezeknek a barakkoknak a felépítésére. A kös-
ség adta a helyet, a bánya az épületet úgy, hogy az
egyesemény értelmében ezek a lakások 20 év múlva át-
mennek a közösség tulajdonába. Kb. hat hosszú barakk-
épület épült fel ekkor. Ekkor még bányász család

bányák nem épültek. A nagyobbarányu bergassé építkezése a II. világháboru kezdetén, 1940 körül kezdődött és a felszabaduláskor azokban már laktak is. Az Beszéi ut jobboldalán voltak már ugyan feghijas épületek, a bal és jobboldal azonban csak az 50-es években épült be teljesen.

A VII. akna környékén a 2 darab emeletes épület és az orvosi rendelő szintén a 40-es évek elején épült.

A római bányák az 1920-as években viszonylag nagyot fejlődtek. Saját hőerőművük volt, sőt ahidrálták is a hanttartások részére a lignitet. A nemesítő is ekkor épült és 1944-ig üzemelt. A lecsökkentett vastartalmu 3000-3400 kalóriás lignit kiváló tüzelőanyag volt, amit papirszekóba csomagolva, "Korona" néven hoztak forgalomba. A forgalomhozott ahidrált lignit kevés hamutartalommal rendelkezett, könnyen gyulladt és ezért nagy népszerűségnek örvendett. A bányák ekkor már annyit termeltek, hogy jutott belőle a Tiszántúli mezőgazdasági ipar részére is, sőt szesszfűtőket és malnokot építettek lignit tüzelésre. A bányászat azonban a mai értelemben még nem volt korszerű, a szénttermelés keskenyhomlokú munkahelyeken történt a szénvagyon 60-70 %-os veszteségével.

A mai értelemben vett korszerűnek mondható bányászás az 1930-as évek végén a frontfejtésnek kialaki-

tásával kezdődött. Megoldották a bányaheli szállítást is, a frontfejtésekbe láncos vonószalókat, a szállítóvágatokba pedig gumiszalagot szereltek. A ezen javas-tás és felrakása azonban megmaradt kezdeti formájá-ban. A bánya részvénytársaság tulajdona volt és csak saját hasznuk biztosítására törekedtek. A bánya igaz-gatója - mint élet a halál ura - teljes hatalommal ren-delkezett és különben a község intelligenciájával, de elsősorban a pappal a szolgalelkűség elindításán fú-radottak, 1937-ig például a bányába való leszállás előtt a szent Borbála szobor előtt imádkozni kellett, amelynek talpatára az volt véve: "Szent Borbála az az bányások védőszentje." Valamelyik jóhumorú bá-nyász után a Borbála után egy vesszőt tett, és ekkor így olvasták: "Szent Borbála, az az bányások védő-szentje. Perese a nő bányások tréfásan mesolyogva reklámlták, hogy ezután nekik az védőszent után kell nézni.

Ugyancsak megőrsözt a szállítógépek a 20-as évek ele-jéről egy érdekes momentumot a két szállító szállító lovakkal kapcsolatban. Volt ugyanis ekkor a bányának két pár lova. Nos, a kivevást mindig békésen ballagó lovak, amint a sziklát jelszó fuvást meghallják, azon-nal megállnak. Kilépnek a szikla közül és várják, hogy a hátsó lovakról szóljanak. Ilyenkor nincs továbbmenés.

Ha hegyesen álló fulukat megüti a pihenésre szólító
jelzés, mindig az az unószerű hang, az a kínzó ester-
csapás, ami újabb mezdulatra sarkentee őket. Ugyanígy
megdermednek azonban akkor is, ha a szokásosnál eggyel
több csillót akasztanak utánuk. Szinte számojják a
kocogásokat, és ha több a hang a kelletténél, akkor
megállnak, hátranznak és amig le nem akasztják a
többletet, egy tapodtat sem mozdulnak. Ha a ledűszató
megtörtént, maguktól indulnak. /Ilyen okos állat a ló./
Később, a 20-as évek végén tenispályát, strandot épí-
tenek, ezt azonban csak a kiváltságosok használhatják.
A dolgozók elől el van zárva.
Az 1930 körüli bányai állapotokra így emlékszik vissza
Nagy János harmadik: "1929 évben én is a bányához kerül-
tem. Az uszokban sem volt rózsás a helyzet. A fizetés
kevés volt, bár eleinte 12 órát kellett dolgozni napán-
ta. Sokszor a végkimerülésig dolgoztunk. A csillókat
fejjel toltuk ki a bányából. A szénjárandóságért, a
szerszámokért fizetni kellett, sőt még a karbidért is.
Tűzfát, munkaruhát nem adtak. Rongyosak voltunk. Az
OTI és az öregeségi járulékok levadásán kívül, ha az uszák
csillókat vásárolt, keresetünknek a 11 %-át levonta.
A kasszákba építésénél pedig 9 %-ot vontak le a keres-
etünkéből. Aki vállalatok alkalmazásával nem szavazott a

MÉP.-re, azt elbocsátották. Még akkor is, ha 5-6
gyereke volt otthon. A II. világháború kitörése után
üzemünkben katonai parancsnokságot hoztak létre. Ka-
tonai szigorral bírtak a bányászokkal. Aki egy műsze-
ket elmulasztott, azt fogdába tették. Ekkor az üzem
létszáma már megnőtt, mert a falusi fiatalok is, akik
eddig földművesek voltak, a bányához jöttek dolgozni
a katonai felmentés reményében. Ez ideig-óráig sikerült
is, az általános mozgósítás után azonban már csak azok
maradtak a bányában is, akikre feltétlenül szükség
volt. Ezidő tájban került üzemünkbe Javorek Pdi, akit
Tatabányáról politikai megátartás miatt kitiltottak.
Ő kezdte illegális utone dolgozókat felvilágosítani,
hogy szocialista rendszer a dolgozók jobblétéért küzd,
és ezt a szovjet emberek már meg is valósították, és
nemsokára eljön az idő, amikor nálunk is szocialista
rendszer lesz. Sok bányászban örömet és bizakodást
keltett beszédjével.

Az 1944. év végén lezárul bányánk történetének leg-
sötétebb, legkegyetlenebb időszak. A mai generáció
jóformán már nem is tudja, mennyivel nehezebb volt a
bányászok élete akkor. A munkanélküliség réme is állan-
dóan fenyegetett. Nyáron, ha kisebb volt a kereslet a
szénre, lecsökkent a kereset. Ilyenkor hitetbe állt a
bányász, amit később fízetett ki. Ha már nincsenek ilyen
gondjaink, nyugodtan élünk, tervezünk, építünk.
Ez következett 1944. novemberre.

1944. november elején vagyunk. Csendes éjszakákon már Rózsasszentmártonban is hallani lehet a front csatajárdnak dübörgését. Az ágyuszó már gégőta idehallik. Most már olyan gyorsan vonul vissza a német hadsereg, hogy november 10-én termel utóljára a VII. akna. A németek kifosztják a Horgasban lévő élelmentárat. Amit nem tudnak magukkal vinni, azt széjjelszórják. Ekkor még azt hittük, hogy néhány nap és elvonul a front. Nem így történt. Ugy látszik, a németek tudták, hogy a Rózsasszentmárton mellett emelkedő kisebb hegyek a háttra lábánál fontos stratégiai pontok lehetnek. Végül is ellenállnak a tervszerűen előrenyomuló szovjet csapatoknak, de nem sok eredménnyel. December 5-én vonulnak vissza Rózsától nyugati irányban, egészen a Zagyva völgyéig, pontosabban a Hatvan - Salgótarjáni vasútvonal szakaszáig.

December 9-éről 6-ára virradó éjjel a szovjet gyalogság f e l s z a b e d i t j a Rózsasszentmártont és vele egyidejűleg Apo községet is. Nagyon sok eső esik, feneketlen a sár. A szovjet katonai parancsnokság felveszi a kapcsolatot a bányászokkal. December 11-én először szólal meg a dobozó az utcán. Felhívják a bányászokat dolgozóit, hogy jelentkezzenek munkára a bányánál. December 12-én m e g i n d u l a termelés. Villamos energia nincs, készlet termelnek és szállítanak, amit tudnak. A munkálatokat a szovjet parancsnokság

megbízásából Zdravil János bányamester irányítja.
A front még áll a vasút mentén, de a róssai üzembn
már dolgoznak és termelnek. A dolgozók karján "szobta
robotnyik" feliratu fehér szalag van. Zsebükben a
szovjet parancsnokság igazolványa, a "bunóska".
Hosszadalmas munkával megjevitják az apci leadóra ve-
zető kötélpályát. Kijavitják a távvezetékot. Energiá-
hoz jutunk. A lignitnek ebben az időben igen nagy az
értéke, az ipar kenyere a szén - mondják. Ez a krité-
rium most még fokozottabb mértékben érvényesül.
Megak kulnak a pártok. Elsőnek a Magyar Kommunista
Párt és a Szociáldemokrata Párt szervezik tagjaikat.
Majd a Független Kisgazda és a Nemzeti Parasztpárt is
toborozza tagjait.
A bányászok megalakitják az Üzemi Bizottságot. Elnöke
Uroitz József, aki jelenleg Kossuth- díjas, a Mátra-
aljai Szénbányászati Tröszt főmérnöke. /A Kossuth-díjat
a frontfejtésekben alkalmazott hidraulikus páncélpajzs
ujításáért és bevezetéséért kapta./
A bányászom vezetésével Ormai György bányamérnököt
bizsák meg. Az üzembe lassan visszatér a rendes vér-
keringés, de van egy roppant nagy probléma : az élel-
miszer biztosítása a bányászok részére. Lignitért oco-
rélnek kukoricalisztet, szirt, dohányt, cigaretát.
Elhagyott járművekből összehoznak a mőhelyben egy nagy
teherkocsit. Van már szállító eszköze is a bányának.

Néhány ló is megmaradt. A kórházi kezelést igénylő betegeket lovaskocsival vagy teherautón viszik a gyöngyösi kórházba. Gyógyszerellátás nincs. Dr. Lábady Győző bányaeorvosnak és Kincses Géza üzemi ápolónak igen nagy gondot okoz a betegellátás. 1945. év tavaszán egy kis Framó gépkocsi jut az üzem birtokába. Rakfelületét átalakítják személyszállításra és ezzel most már ezzel viszik a betegeket a kórházba. Hihetetlenül nagy eredménynek számít ez akkor, hiszen nemcsak a háberus cselekmények pusztítása miatt, de a felszabadulás előtt is szokványos volt, hogy betegeinket lovaskocsival vitték Gyöngyösre. Mentőautó a háberu előtt nem volt. Dolgozóink igénylik betegségi segélyeket. Felvesszük a gyöngyösi OPI-val a kapcsolatot. De közlekedési lehetőség nincs. A posta még nem továbbít csomagokat. A meddőhányón, a VII. aknáznál egy Kalyó István nevű bányaes dolgozik, aki hajlandó gyalog a futárszolgálatot ellátni köztünk és a gyöngyösi Biztosító Intézet között. Hátizsákjába teszi a bejelentési jegyzőket és reggel elindul vele Gyöngyösre. Késő este van, amikor visszatér.

A pártok toborzásából mindinkább azt lehet megállapítani, hogy a bányászoknál két nagy párt alakul ki: a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt. A többi pártok tagjai csak kisebbségben vannak. A Kommu-

nista párt tagjainak irányító szerepe már ekkor megállapítható. Következésképpen és szívesen harcolnak a munkások sorának megjavításáért.

1945. októberében Urwitz József üb. elnök a tehergépkocsin Budapestre megy a bányászati termelési problémáinak és élelmiszer ellátásának ügyében. Az üzem neve ekkor: Mátravidéki Szénbányák Rt. állami kezelésben, Rózsaszentmárton. A tehergépkocsit Assód mellett szovjet katonák igazgatják és az üb. elnökknél lévő géppiaztoly jogosságának elbírálása céljából őt az igazoló katonák a szovjet parancsnokságra irányítják. Néhány perc után visszatér és folytatja útját a kocsin Budapest felé.

A Minisztériumban elintézi, hogy egy Dotge gyártmányú mentőgépkocsit kapunk, mely a II. világháborúban teljesített szolgálatot. A gépkocsi jó állapotban van és a Pramo gépkocsihoz viszonyítva újabb eredménynek lehet elkönyvelni. Megoldódott a betegszállítás a kórházakba, sőt a környék egyetlen orvosának, Dr. Lábady Győzőnek a kiszállítása is, Parnye bányatelepre Rózsaszentmártonból. /Parnyebánya neve a felszabadulás után Petőfibányára változott./ Kezdetben ugyanis gyalog vagy lovaskocsin mentek Parnyére Rózsából kedden és pénteken rendelést tartani. Az orvosi rendelő a jelenlegi trócsa épületében volt berendezve, miután abból a hadikórház kiköltözött. Az orvosi felszerelés is

elégé kezdetleges volt ekkor, sok hiányzott, amire feltétlenül szükség lett volna.

Késben a pengő értéke először huzamosan, majd később rohamosan, végül pedig ugrásszerűen romlani kezdett. Szabó Jenő a titkára a Kommunista Pártnak. Az élelmezés elégtelensége miatt a dolgozók termelési munkaké-
ve időnként eláhhagy. Ilyenkor Szabó elvtárs szenvedélyes hangon magyarázza az országos nehézségeket és beszédével helyrebillenti a kedélyeket. Sokszor hallottuk a VII. akna felolvasójának lépcsőjéről Szabó Jenőt beszélni.

A két nagy párt vezetői között - akivülálló szemével nézve - nincs meg a megfelelő kapcsolat. Szabó Jenő, a Kommunista Párt titkára és Törőcsik Pál, a szoc. dem. titkára úgy látszik egyet akarnak, de más-más az elkép-
selésük nagy dolgokban. Abban ugyan megegyeznek, hogy jó lenne a kukoricalisztát a fejedégből teljesen törölni és legalább árpalisztát adni helyette,, de hogy ezt hogy lehetne biztosítani, mindkettőjüknek más az elkép-
selése. A termelés azonban nagy tovább.

1946. március végén futótűzként terjed el a hír, hogy az igazgató mellé miniszeri biztost nevesett ki a minisztérium. Voltak, akik örültek a hírnek, voltak, akik nem helyeselték. Április 1-én egy alacsony termetű, palócos tájékozódással beszélő ember jelent meg a VII. ak-

nánál és azt mondták róla, hogy ő a miniszteri biztos. Egy napig tájékozódott, majd másnap összehívta a dolgozókat és elmondotta, hogy Ráos Józsefnek hívják, Salgótarján környékéről, a Jenő aknáról jött és azért küldték ide, hogy segítsen a szénosztát megvívni. Kérte, hogy tekintse őt jóbarátnak és segítőtársnak. Nem fog a pártok közötti harcba beleszólni, ő mindenkit egyformán fog becsülni. Természetesen, hogyha valaki becsületesen dolgozik. Neki minden ember egyforma és annyit ér, amennyire kivezi részét a termelésből és az újjáépítésből. Mert ezt az országot nekünk, dolgozóknak kell újjáépíteni és ebben az építésben az ipar kenyerét, a szénét mi adjuk, most felénk tekint az egész ország.

Az volt az általános vélemény róla, hogy jó benyomást keltett; megszerették és segítették őt munkájában. A dolgozók mind többen fordultak hozzá bizalommal és 1-2 hónap alatt otthon érezhette magát.

Köszben a pengő értéke mostmár nem is rohamosan, hanem szinte óráról-órára zuhant. Bakó Ferenc 111. törzsszámu osztás példaként 1946. április 13-tól 28-ig tartó betegségére 13 millió 349 ezer pengőt kapott, április 29-től május 2-ig pedig 23 millió 124 ezer pengő volt a táppénze.

Bakó István 621. törzsszámu végjárna 1946. június 3-

től 16-ig két részletben fizettek táppénzt. Junius 3-tól 9-ig 6 billió 933 millió pengő, junius 10-től 16-ig pedig már 2.826 billió 146 millió pengő táppénsszegélyezésben részesült.

Már-már sok ember elvesztette a türelmét, amikor köztudomásúvá vált, az értékálló pénz megszületése. A Marshall-terv elutasítása és az aranyfedezet körül keringő jót-rosszat tartalmazó hírek ellenére augusztus 1-én az a dolgozó, akinek júliusban minden máséja megvolt, 30 forint előleget kapott. Nagyon fontos határkő volt ez üzemünk életében.

Újabb munkástömegek fordultak a bányüzem felé. Eljöttek mostmár azok is dolgozni, akik az infláció alatt spekulációból többet kerestek, mint a bányászok. Rohamosan felugrott a létszám, ezzel a termelés is. Hát mégis megnyertük a szavazatát. A mi partánk már olyan rendben volt, hogy más területre is igényelték a bányászokat az üzeminktől. Megindította a párt a mezőgazdaság fellendítését célzó felvilágosító munkát. Megindult a falujárás. Vasárnaponként teherautóval mentek a bányászok falura. Járták a környékbeli községeket gyalog, kerékpáron, mikor hogyan, mikor mivel. A falujárók között is túlsúlyban voltak a kommunisták.

Megkezdődött a választási harc. A negy harcból a Kommunista párt került ki győztesen, abszolút többséggel.

A felkészülés után megindult a tervezési gondolkodás a bányászatban is. Dolgosaink teljesen ingyenes szénjuttatást, munkaruhát kapnak. A karbidért és energiamokért sem kell fizetni. Bevezettük a bányajutalmat és a nyereségrészesedést. Dolgosaink az ország legjobb helyein üdülhetnek. Megindult a bányák gépesítése is. A II. akna megindulásakor, 1951-ben megvalósítottuk a termelvény folyamatos szállítóberendezéssel történő szállítást. Olyan viaszlenítő hálózatot építettünk ki, amely lehetővé tette a korábban elvezetetlenek volt szénvagyon kitermelését is. F.4-es gépek beállításával korszerűsítettük a vágathajtást. /gyorsabb, könnyebb, olcsóbb./ A frontfejtéseken a farabla vitélék beállítása jelentette a munka megkönnyítését. Könnyebb lett szállítani az anyagot, /az üzem az alapvető frontfejtési rendszerrel dolgozik./ Jól bevált az elővájásokon a villamos furógép alkalmazása, amellyel a munka könnyebb és gyorsabb. Hasonlóan jól bevált a pullift emelő. Ezzel könnyebb a nehéz gépkatódások mozgatása és a kaparólánok biztonságos összekötése. Kis helyen elfér, könnyű, könnyen kezelhető. Megindult a munkaverseny mozgalom is, amely lényeges megtakarításokat hozott az üzemnek. 1959-ben az üzem elnyerte az élűzem címet. 1961-ben alkalmazta először

A bányászat vezetősége:

Üzemvezető.....Nagy István
Főmérnök.....Hószáros István
Bányamester a VII/a aknában...Zsidai Gyula
Bányamester Petőfi altáró
viasszavablásánál.....Perlaki János
Párttitkár.....Szerecsés István
ÜB. titkár.....Dora Niklós

A bányászat jövője:

Mélyművelés helyett külfejtés: Már második ötvenes
tervünk kialakításánál mélyművelési üzemünk ter-
melését bizonyos fokig visszafejlesztettük. Ezt
a visszafejlesztést a jövőben tovább fogjuk foly-
tatni. Ezzel szemben a külfejtést kapacitásának
határára emeljük. Azta a célt kívánjuk ezzel elér-
ni, hogy a lényegesen olcsóbb ünköltségű külfejtő-
si üzemünk termelvénye nagyobb súlyal jelentke-
zen a trüszti szénttermelés arányában és ezáltal
nagyobb súlyal jelentkezen annak ünköltségsök-
kentő hatása is. Tudvalóvó ugyanis, hogy a mély-
művelési bányák ünköltsége igen magas és ettől kö-
zel 50 %-kal olcsóbban termelnek a külszíni fejte-
sek. Emelkül a mélyművelési termelést többek
között megnehezíti, illetve savorja a több helyen

kialakult kisebb-nagyobb kiterjedésű, néha több méter vastagságu vises homok /iszap/ képződmény. Ez a lánsszerű előfordulás egyes helyeken lehetetlené teszi a lamélyelést az iszapbetörés veszélye miatt.

Akaddlyozza a mélyművelésű termelést a nagyon érvényesülő artési víznyelő is, ami + 130 és + 152 méter között van. Az alatta lévő és vises homokrétteg küszölelő lignittelepokat a feszített artési víz veszélye miatt a mélyművelés mai technológiájával nem fejthetők le. A ma ismert mélyművelési technológiával folytatott bányászattal a szénvagyon jelentős részeit nem lehet művelni, és a művelés alatt lévő lignittelepok egy része is bent marad, mivel a munkahelyek biztonságossága csak ilyen áron oldható meg.

Arra való tekintettel, hogy a lignit általában viszonylag kis mélységben települt, edlászert a takaróréteg lassedásával, " letakarásával " művelésre alkalmasá tenni. Már 1950-ban folytak kísérletek és furások annak megállapítására, hogy az Eszék-Sáncsi és az Eszék-Róssassentmártoni lapos völgyben milyen lehetőség van a kúlfejtés létesítésére. A kísérletek eredménnyel jártak és ma már

igen eredményesen üzemel az Eszéki külfejtés, melynek előkészítésére 1957-ben indultak meg a munkálatok. Eredetileg napi 100 vagonos kapacitással tervezték, ma már azonban több mint 500 vagonot termel naponta. A letakarási arány jelenleg 1 : 3,2, ami azt jelenti, hogy 1 tonna szén kitermeléséhez 3,2 m³ földet kell megmozgatni.

A technika fejlődésével nagy kapacitású földmozdító gépek is készültek, amelyek segítségével ma már az 1:7-es és 1:8-as letakarási arány is gazdaságosabb, mint a mélyművelésű bányászokodás. Tegyük egy gondoskodásról összehasonlítást a mélyművelés és a külfejtés között; az ún. költségek és az üzemelési teljesítmény területén:

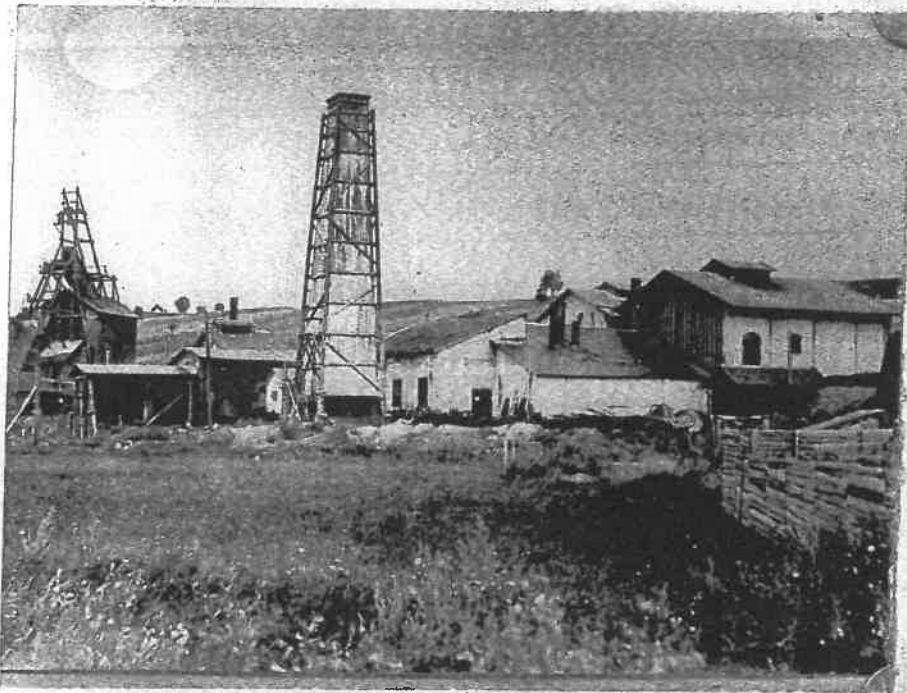
Ö n k ö l t s é g Ft/tonna

<u>Évek</u>	<u>Petőfi-áltérő</u>	<u>Róssa</u>	<u>Eszéki külf.</u>
1959-ben	228,72	221,12	133,71
1960-ban	239,91	224,97	101,43
1963-ban	285,46	217,70	107,16
<u>Üzemelési teljesítmény tonna/műszak</u>			
1959-ben	1,680	1,511	2,011
1960-ban	1,633	1,489	2,089
1963-ban	1,599	1,760	2,365

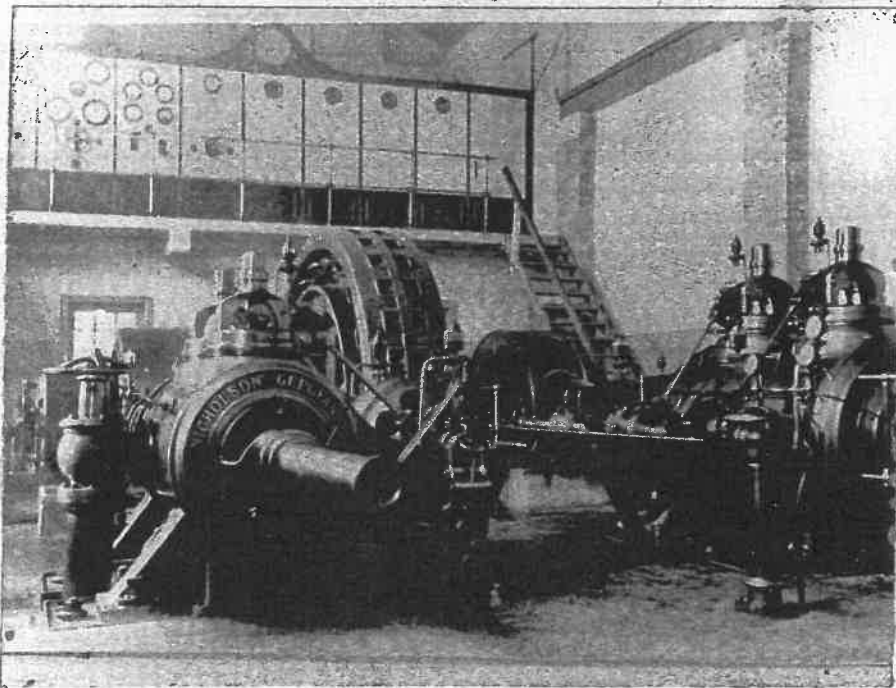
Az előbbi két táblásat világosan mutatja a külszíni fejtések előnyét a mélyműveléssel szemben. Ezen túlmenően azonban a külszíni fejtés biztonságosabb, nincsenek szűk, sötét vágatok, nincs fötényedés, talpduszadás, és egészségesebb is, ami a szénpor-robbanás, és egyéb ártalmas gázok / szénmonoxid, széndioxid, kén-dioxid, kénhidrogén és egyéb nitrogén gázok, valamint viágás / szempontjából igen jelentős,

Erőre a felsőbb szervek úgy határoztak, hogy Petőfi-altáró bányászamat elsőként már 1963-ban visszafejlesztik. Ez meg is történt a fokozatosság elvének betartásával és így ez az üzem 1964. április 15-én termelt utóljára, azóta itt visszarebilitáció folyik. Petőfi-altáró termelésének kiesését teljes egészében az Ecsédi külfejtés pótolja fele önköltséggel. Az altáró megszűnése miatt annak dolgozóit részben a rózsai és gyöngyösi üzemekhez, az ecsédi külfejtésre, részben pedig idegen trüsztekhez helyezték át. Tény azonban, hogy az altáró, majd a későbbiek folyamán a rózsai üzem, mint mélyművelésű bányák leállítás után sem fog a termelés csökkenteni, hanem az előírt termelést az Ecsédi külfejtés, majd később a most készülő Visontai külfejtés fogja szolgáltatni fele önköltséggel, mint a jelenleg még működő mélyművelésű lignitbányák.

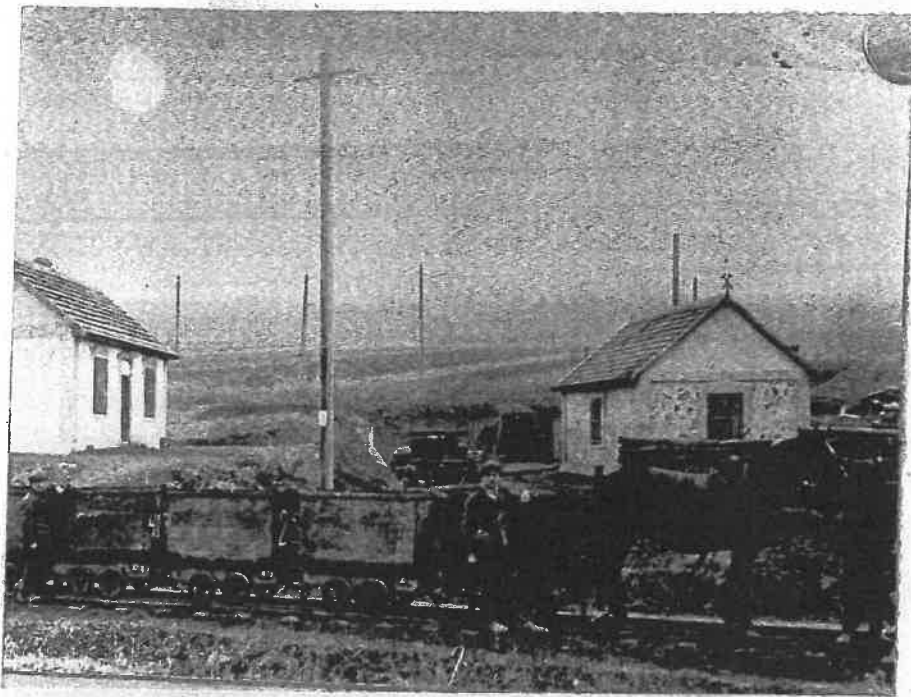
Rényképek a Rössesszentmártoni bányászok életről.

A volt akiráló /nemcsilló/ üzem.

A község villamosítása előtt a bányának már saját áramfejlesztője volt.

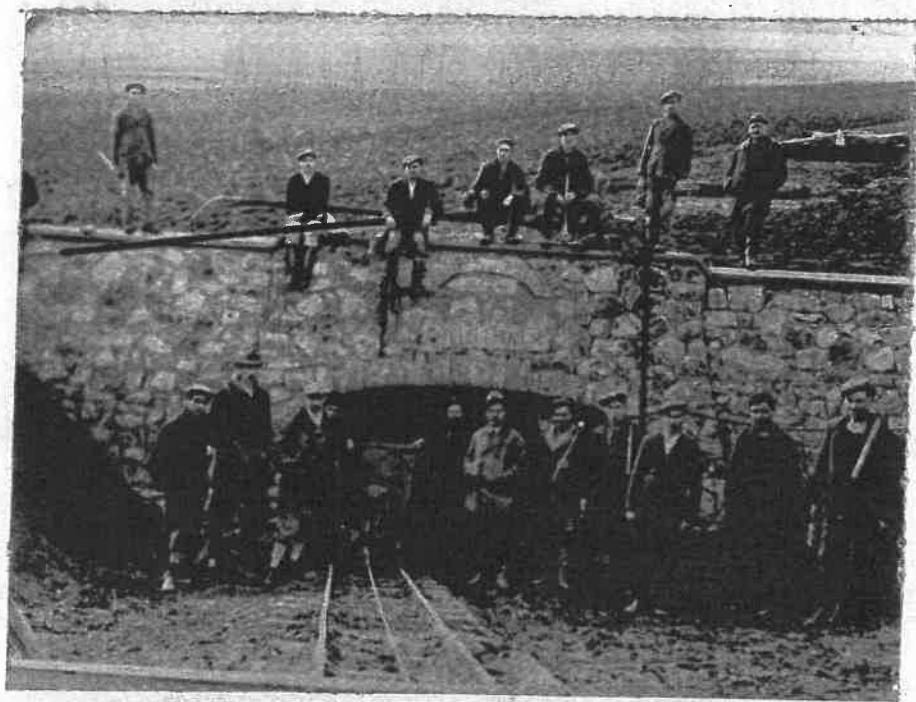
A volt VI-os akna bejárata.

az első bányász egyenruha.

A VII-es légakna.

A VII-es löjtakna bejárata.

AS Eszaki külseini fejtés egy részlete.
Szélesség 7-8 méter.

A termelőszövetkezet megalakulása, fejlődése.

Mivel a község lakosságának negyrésze bányászati munkás volt, és a tény Rózsaszentmártonban megnevezette a mezőgazdaság szocialista átalakítását. A bányászokban dolgozó helyi munkásság ugyanis egyben földtulajdonnal is rendelkezett, és mint ipari munkás, eleinte az 1-2 hold földjét is szeretne volna megtartani. Később azonban rádöbbent arra, hogy ő elsősorban bányász, az a foglalkozása, és a kétlaki élettel egyre könnyebben eszakitott. Rájött arra is, hogy nem megoldás az, ha ő a munkából hozza jövedelét, a földjében folytatja a második műszakot. Ezzel egyrészt egészségének árt, hiszen nem tudja magát kipihenni és mint ilyen, és a bányabeli teljesítményének a rovására megy, miáltal ott kevesebbet keres, így amit esetleg behozott a réven, azt elvesztette a vámon. Ezenkívül a bányában, ha már fáradtan kezdi a munkát, és a figyelen rovására megy, könnyebben megsérül, hamarabb éri baleset. Így, a 75 %-os táppénze révén ismét csak veszteség éri, még akkor is, ha sérülése nem a legsúlyosabb jellegű. Így a mai termelőszövetkezet megalakítása már nem ütközött nagyobb nehézségekbe.

Kezdjük azonban a legelején. A termelőszövetkezet

alakítására már 1951 évben történtek kísérletek, azonban az előbb említett kétlaki jelleg megnövekedette az első megalakulást a községben. Hozzájárult ehhez még az akkori adminisztratív módszerek helytelen alkalmazása.

A Párt és a Kormány felhívására, az önkéntesség elvének fokozott betartását figyelembevéve, 1955. október 1-én megalakult az első TSZ. Rózsaszentmártonban, Győseken néven. Ezt a termelőszövetkezetet azonban az ellenforradalom 1956. október 23-án szétbonlasztotta.

Államigazgatási szerveink a már előbb említett okok miatt egy darabig nem is foglalkoztak a termelőszövetkezet újja alakításával.

1959-ben azonban a Párt és a Kormány felhívására községünkben is megindult a termelőszövetkezet szervezése és néhány nap alatt, a község dolgozó parasztágának példamutatása nyomán létrejött az új termelőszövetkezet és ezzel a község termelőszövetkezeti községgé lett.

A termelőszövetkezet alakuló közgyűlése 1960. január hó 26-án volt megtartva, amelyen a TSZ. a

"R ó z s a s i Termelőszövetkezet, Rózsaszentmárton" nevet vette fel, amelyet 296/1960. sz. engedélyezési szám alatt hagytak jóvá.

A közös munkához azonnal hozzálátott a dolgozó paraszt-

ság. Az akadályokat a község politikai és állami vezetői, kerölve az üzem és a község politikai munkásaival, jó agitációs és meggyőző munkával igyekeztek leküzdöni.

Az alakuló közgyűlésen a tagság Kalyó András volt 9 holdas gazdát választotta meg elnöknek, aki ekkor 62 éves volt. Kialakult a termelőszövetkezet vezetősége is, és ezek a tagséggal együtt nagy szorgalommal és odaadással munkálkodtak a termelőszövetkezet megerősítéséért.

A TSZ. 2043 kot. holdon alakult meg 448 rendes taggal és több mint 200 pártoló taggal. Ez a földterület kezdetben a termelőszövetkezet munkaerejéhez viszonyítva igen soknak bizonyult, és kezdetben a tagok sem úgy viszonyultak a munkához, ahogyan kellett volna. Így a TSZ. nagyon rászorult a község területén működő bányászati dolgozóinak segítségére. Ezt a segítséget az üzem dolgozói megadták, minden területen igyekeztek a termelőszövetkezeti parasztság munkáját segíteni. Közreműködtek, hogy a földterület megművelésnek ne maradjon, közreműködtek az aratásban, betakarításban egyaránt.

Feladásaival és patronálásával nagy segítséget nyújtott a TSZ. megszilárdításában a Járási Pártbizottság, a Járási Tanács szakigazgatási szervei és ezek vezetői.

A termelőszövetkezet megalakulása után a postától három havi engedéllyel, könyvelési minőségben, szervezőként került a tisz-ház Juhász Miklós, akit ezután a tagság 1961-ben megválasztott elnöknek. Azóta folyamatosan és ma is ő a tisz elnöke.

A vezetőség volt közapparasztokból tövödött össze. Legfontosabb feladatuknak tartották a munkára való nevelést a tisz tagsága között. Elkészítették a leltározást, számbavették a gazdasági felszereléseket, az állatállományt stb.

Ebben a vezetőségben még kevés volt a nők aránya. Később ismét sor került a vezetőség felállítására, és most már a fogyni, valamint az ellenőrző bizottságokba is megfelelő arányba kerültek be nők is. Felfektették a szőlő leltárt és sor került a háztáji területek kiadására is.

A termelőszövetkezet teljesen gép nélkül indult, csak a lófogatok és a gazdák által behozott gazdasági felszerelések voltak a tisz tulajdonában.

A behozott állatokat, gazdasági felszereléseket felértékeltek és azóta ki is lett fizetve. A tehénnek felértékelt árát 2 év alatt, a lovak és gazdasági felszerelések árát pedig 4 év alatt fizették vissza a tagoknak. Nagy kezdeti nehézségeket küszö-

dött a tás, hiszen akkor még nemcsak gép, de sem magtár, sem közös istálló nem volt. Az állatok a tagoknál voltak kint.

Ezenkívül az első évben belső bajok is gyengítették a termelösszövetkezetet. Mint ilyen, megemlítjük például, hogy a volt kőbányászok, - kis-, - és szegény-parasztok között az első időkben a nézeteltérések igen gyakran előfordultak. Ezen túlmenően, a tagság egy részének a munkához való viszonya is elég gyenge volt. Ezek azt tartották, hogy a munkához úgy kell hozzáállni, hogy más is hozzájárjon. Ennek están meg is lett a következménye, amit az első évben fizetett 16 forintos munkaegység ókésen bizonyít.

Ezek azonban csak kezdeti betegségek voltak, melyek azóta teljesen kihavert a tás. A jó szervező és felvilágosító munka nyomán, a tás szívvel-lélekkel dolgozó tagjainak példamutatására mind többen és többen végeztek rendszeres munkát, ami az elért eredményekben is megmutatkozott. Megalakultak a munkacsapatok. 1963-ban már 10 szocialista munkacsapat van 120 fővel, 1964-ben pedig átszervezés miatt 6 szocialista munkacsapat működik, de ugyan-csak 120 fővel. Ezek külön brigádnaplót vezetnek,

külön vállalásai vannak és vállalásaikat szerződésben rögzítik.

Most pedig nézzük meg, milyen eredményeket ért el termelőszövetkezetünk az alakulása óta eltelt négy év alatt.

Építettek azóta 3 darab 96 férőhelyes istállót, amely 400-400 ezer forintba került.

Elkészült 2 darab 120 férőhelyes sertéshézlalda, 21 anyakoca részére fiastató, 1 sertés nyári szállás, nyári karámok a juhok részére.

Van a tüz-nek egy 24 kalapásos darálója, 24 ezer forint értékben, amit ugyan már régebben megvettek, de áreszhiány miatt csak most fogják használtatni.

Ugyanazok a tüz tulajdonában van a volt Kalyó főle köves daráló is.

Van a tüz-nek 2 db UL 28-as erőgépe, melynek értéke egyenként 120 ezer forint, 2 db lengyel pótkocsis, értéke 55 ezer forint darabonként, 2 db elevátor, 1 db D4K erőgép, 1 db 50-es szuper Zetor, 1 darab 34 soros vetőgép, 1 db Dixteller tárcsa, 1 db függesztett tárcsa, 2 db fűkassa, 1 db lengyeltárcsa, 1 db rendszőrő, 1 db gyűrűshenger, 1 db Rapidox 2-es típusú gépi vontatású permetszó gép és ezenkívül különböző kisebb gazdasági

felszerelésnek, 1964-ben pedig termelőszövetkezetünk még nagyobb fokú gépesítésen fog átmenni.

Épült a sertésszállásoknál egy kiseraktár is, a tsz-kormány számára, és 20 wagon befogadóképességű góré. Ezenkívül bérel a tsz a volt vájáriskola épületét 30 wagon befogadó képességgel, magánházaknál pedig hát helyen bérel épületrészt illetve lakást, beleértve az irodahelyiséget is, és a IX. akna volt felolvasóját is.

Van a tsz-nek egy villamos meghajtású gépi fűtés is. Külön trafóállomást létesítettek a tanyában 75 ezer forintos költséggel. Külön tanyai bekötő ut épült 1,200.000.-Ft-os költséggel.

1962. tavaszán irodát létesítettek teljes irodai felszereléssel. /számológép, írógép, telefon stb./ A tsz irodája addig a tüzoltóság őrszobájában volt. 1961-ben az üzem igen előnyös áron felajánlotta a gazdasági felszerelést a tsz-nek, amit meg is vásároltak. Ez 6 db ló, 5 kocsi, 2 db hintó, szecskavágó és szerelvények voltak.

Az aratás 1961-től kombájjal történik, bár a talajviszonyok miatt, /dombos-dombos/, sok a kézi aratás is. A termelőszövetkezet kezelésében van és a tsz udvarában működik a szódagyár is, amely a községet el-

látja kitűnő szódavisszel. Termelőszövetkezetünk további gazdasági tevékenységét és terveit nézve, a következőket állapíthatjuk meg:

A múlt évben elkezdett a tsz egy 156 holdas gyümölcsös telepítését 3 évre beütemezve, amelyből eddig 50 hold szzilbarack és 30 hold téli körte kész. Szőlőből 250 hold telepítését kezdte el, ugyancsak 3 évre beütemezve. Ebből eddig 109 hold van készen. Fafták szerint a 109 hold a következőképpen oszlik meg: 32 hold szszi, 61 hold olaszrizling, 8 hold muskotály és 8 hold bánát rizling. A tsz jelenlegi kész szőlőterülete 181 hold, ebből 36 hold a eseményes. Átlagtermés 19 q/hold, ami jónak nem mondható, mivel egyrészt a szőlők el vannak öregedve, másrészt mintegy 50 %-uk direkttermő. Ezek kivágásra vannak itélve, mert itt lesz helyette az új telepítés szőlő.

Az újrendszerű telepítés táborrendezésével megoldott termőkaró termelés, szőles sorköznel, gépi művelésre alkalmas formában.

Az állam előn nagy összeget fordít a telepítésekre és nagy kedvezményeket biztosít. A szőlőnél például termőrefordulásakor 35-40 ezer forint hitelt enged el az állam, ha az érdekes minimum 80 %-os. Így az állam jóvoltából 1 ha szőlő telepítése a tsz-nek csak

6-13 ezer forintba kerül, akkor, amikor 1 kh szőlő telepítési költsége 48 ezer forint. Hasonló kedvezmény van a gyümölcs telepítésre is, ezenkívül termérfordulásig nem kell fizetni az ONYI-t /nyugdíjintézetű kiegészítés/, és a buzaföldadót sem.

Az alábbiakban kivonatossan bemutatom a tisz 1964 évi vetéstervét:

az 1150 kat.hold szántóból hástáji 428 kh. A 722 kh vetésterve: nagyhozamu bezontály szovjet búza 100 kh, tervezett terméshozam 11 q/kh, Szaxi búza egyéb fajta 230 kh 8 q/kh, rozs 20 kh 8 q /kh, kukorica 230 kh, hozam 13 q májusi morzsolt/kh, ezenkívül árpa, zab, burgonya, cukorrépa, takarmányfélék stb. hasonlóképpen megtervezve.

Kertészet: kevés a dombos talajviszonyok miatt. Paprikát, paradicsomot, görög és sárgadinnyét, uborkát és tököt termelnek mintegy 50 holdon.

Állatállomány: év eleji állomány: szarvasmarha 105 db, ló 62, hizó 56, sziló 65, anyakoca 21, tenyészen 1, juh 311 darab. A juhokat 1963. szeptemberében vette a tisz négy évi természetbeni törlesztésre. Cél szerű volt ezt megvenni, mivel mintegy 60 hold egyéb célra alkalmatlan legelője van a tisz-nek.

Év végi terv: 123 db szarvasmarha, ló 66 /mivel négy megelők, így esikószaporulattal 61/, sertés 223,

Juh 571 darab, 1963-ban a tsz 161 db, 1964. év első felében pedig 100 darabnak hizott sertést adott el a tsz az államnak.

A hizók a korszerű hizalás, tápszerek alapján 7-8 hónapos korra elérik a 100 kg. körüli súlyt. 1 kg választott malacsúly előállításai önköltsége 22 Ft, súlód korban 15 Ft/kg, hizónál pedig már csak 10,32 Ft/kg az előállításai önköltsége. /A hizónál ez már a ráhizalási súlyra értendő/.

A tejtermelő tehénállomány nem mondható jónak, mivel a tehénállomány jelenleg öreg és a felzárkózást a tsz csak a későbbiekben oldja meg. Egy tehén évi tejtermelése 1900 liter, ami csak közepes eredménynek mondható. Egy liter előállításai költsége 2,34 Ft 6 hónapos legeltetés esetén.

A tsz takarmánybázisa sem mondható jónak. Részben azért, mert rőtje csak vizöntötte, csátás helyen van, amit az állat nem szívesen fogyaszt, pillan- gós vetés pedig több kellene. Ennek következtében az áttelítettés árpa + buszaszalma + silótakarmánykeve- rékkel történik.

A termelőszövetkezet évente átlagban 55-60 ezer munkaegységgel dolgozik.

1963-ban már 34,02 Ft-ot ért egy munkaegység a termelőszövetkezetben.

A 288 fő dolgozó tss tag közül az elért munkaegység szerint az alábbi csoportosítás állapítható meg:

1 - 100 munkaegységet ért el 1963-ban....	93 fő:
101-150 " " " " " " " "80 "
151-250 " " " " " " " "30 "
251-350 " " " " " " " "21 "
351-450 " " " " " " " "23 "
451-550 " " " " " " " "37 "
550 felett " " " " " " " " 4 "

A kimutatásból látható, hogy igen kevesen vannak azok, akik kizárólag a tss-ből élnek. Ez kb. 25 fő. Az egy dolgozó tagra jutó átlagos munkaegység 1961-ben 166, 1962-ben 193, és 1963-ban 199 volt.

A termelőszövetkezet községi vagyona 1964. január 1-én
10,443.000.-Ft.

A termelőszövetkezet elnöke....Juhász Miklós
" főkönyvelő.....Földvári Pál
" főagronómus.....Paraszt Inna

Vannak: vezetőségi tagok, ellenőrző bizottsági tagok, fegyelmi bizottsági tagok, 6 brigádvezető, 1 adminisztrátor, 1 pénztáros, 1 leíró könyvelő, 1 hivatalsegéd.

A tagság 70 %-a nő, átlag életkor 50-52 év.

A következőkben bemutatunk néhány fényképet a tss életéből.

Nyári szállás. Bevezették az itatásos borjú-
nevelést.

Az újonnan felépült szállók egyike.

A három évre beütemezett 250 khold asólsóból az első évben 109 holdat telepített a gaz.

Gyümölcsfák ültetése. Egyesek három év alatt 136 kholdat telepítenek. Az első évben 50 hold őssibarnak és 30 hold téli körte telepítése kész.

As i s k o l a fejlődése.

Arra vonatkozóan, hogy melyik az a legrégibb időpont, amikor községünkben már volt iskola, nincsenek írásos feljegyzéseink. Annyi bizonyos, hogy a szászföldön Rózsaszentmártonban egy tanító volt csak. Az ezt követő időkre vonatkozóan megkértük Szabó Lajosné nyugalmazott tanítónőt, akit a községben inkább Rózsika néninek ismernek, hogy visszaemlékezése alapján mondja el nekünk az akkori iskola néhány jellemző adatát. Rózsika néni így kezdte el a visszaemlékezését:

" A szászföld körüli időkben Rózsaszentmártonban csak egy tanító működött. A szászföld után, egészen 1911-ig azonban már két tanító volt iskolánk. 1910-ben a község lakosságának az volt a kérése, hogy községünkben feltétlenül szükség van egy női tanítóra, aki a leánygyermeknek a kézimunkát tanítsa. E gyakorlatias jellegű tantárgyból ugyanis azelőtt a férfitanítóktól igen keveset tanulhattak a lányok. Így kerültem a községbe. A tizen évek közepe óta már hárman tanítottunk Rózsaszentmártonban. Iskolai épületünk akkor a mai öreg iskola néven ismert épület volt és még egy tanteremünk volt a mai Tanács háza helyén lévő épületben. Az akkori tanító-

ai körülményeket azonban össze sem lehet hasonlítani a mostanival. Igen gyakran előfordult például, hogy nagyobb létszám esetén a gyerekek a debegó szélét is körülülték. Ha minden iskolában megjelent gyerekek jutott hely a padokban, az akkor azt jelentette, hogy már nincs tél, hanem ősz vagy tavasz van, és az iskolások kötelessége egyrésze a határban van lovat vezetni. Könnyebb lett a helyzetünk akkor, amikor 1927-ben megépült a másik régi iskolaépület, amelyben ma a falusi alsótagozatosok tanulnak. A bánya fejlődésével a község lakossága is szaporodik és 1936-ban már öt tanerős a rózsai iskola is. A tantestület ekkor névszerint a következőkből állott: Révffy Jenő, Szabó Lajos, Szabó Lajosné, Rózsavölgyi Pál és Jakab Ferenc. Ezek közül Jakab Ferenc még ma is aktívan működik. Az iskola egyházi iskola volt, és ezekben az időkben báró Bamberger volt a kegyur, és Tóth Balázs plébános az iskolaszék elnöke. Az iskolaszéki tagok a falusi negyesházból kerültek ki. Ekkor már megszűnt részben az 1927-es állapot, amikor az osztályok még a 3 tanerős miatt össze voltak vonva. Össze volt vonva az I-II., az I-II. a III-IV., és az V-VI. osztály. A VI. osztály után ugynevezett ismétlő jellegű iskola működött heti egysezeri tanítással./csütörtökön./

Meg kell még említenem, hogy 1912-ben Juhász István nevezetű róssai tanító kezdeményezésére alakult meg községünkben a Hangya szövetkezet.

A régi iskolai időkben a tanítási idő évente nyolc hónapig tartott. Szeptember 15-én indult és május 15-én fejeződött be.

1944. október 15-től a háborús események miatt községünkben a tanítás szünetelt.

A felszabadulás után 1945. márciusában a szovjet parancsnokság engedélye alapján újra megkezdtük a tanítást. Ekkorra a helyzet rendeződött, a konszolidáció kialakult. Az iskola épülete azonban háborús kárt szenvedett. Az ablakok ki voltak törve, a tető bedőlt, a falak össze voltak lóva. Súlyosbíttotta a helyzetet az, hogy a front alatt a kályhák is eltűntek. Így igen nehéz körülmények között kezdett el az iskola működni. Maguk a pedagógusok is nehéz helyzetben voltak, különösen az infláció alatt. Mint bérből és fizetésből élők, az infláció még jobban sújtotta őket, mint a község földművelő lakosságát. Illetményföldjük nem volt, bár némi segítséget jelentett, hogy a bányászellátóból jegyre vásárolhattak. A jegyet a bányától kapták. /Ekor még nem volt jegyrendszer Magyarországon, hanem külön bányász-ellátás volt./ 1948-ig, az államosításig még a régi módszer szerint történt a tanítás az is-

kolásban, bár uttörőcsapat már 1947-ben is volt. 1948-ban az elemi iskola elnevezés megszűnt és általános iskolák lettek. Ekkor kezdődött meg a szakrendeszerű, szakosított tanítás is.

A Horgasi bányatelep kiépültével szükségessé vált egy újabb iskola építése is. Itt jegyzem meg, hogy maga a Horgasi telep az 1938-as évek körül kezdett kiépülni, először a mai horgasi buszmegálló környékén. Nagyobb ütemben az 1940-es évek első felében, majd az ötvenes évek második felétől újabb lendülettel épültek meg itt lakások. Szükségessé vált tehát egy új iskola építése is, amely meg is épült a VII. eknai úton és 1962-ben át is adták rendeltetésének. 1961. év őszén indult meg benne a tanítás. Ez egy modern, négy tantermes, tanítói lakásos épület.* -fejeste be elhelyezését Rózsika néni.

Iskolánk a tanácsok megalakulása óta igen sokat fejlődött. 1950-ben, a tanácsok megalakulásának első évében mindössze hét tanulócsoport működött, majd évről évre, a község lakóinak szaporodásával arányosan a tanulócsoportok száma is emelkedett. 1960-ban már 11 tanulócsoport működött. Ugyanekkor az iskolában a nevelési feladatokat már 13 tanerő látta el. Jelenleg, 1964-ben a tanulócsoportok száma 14, az iskola pedig 19 pedagógussal működik.

A régi iskolát, amelyben jelenleg a falusi alsótago-

zatosek tanulnak váltakozó rendszerű tanításban, 1960-ban a Tanács segítségével 50.000.-Ft-ot költséggel rendbehoztuk. Megépítettük az iskola kerítését, új osztornákat szereltünk fel és rendbehoztuk az épület homlokzatát.

Ugyanekkor nagyarányú társadalmi munkát végzett itt a szülői munkaközösség a pedagógusok segítségével, aminek keretében az iskola környékét és udvarát teljesen rendbetették.

Sok évig probléma volt a gyerekek ivóvízzel való ellátása is, amelyet a Tanács megoldott assal, hogy 1959-ben az iskola udvarára a községi vízvezetékvezeték vizcsapot vezetett be.

1961-ben elkészült a VII. aknai úton az új iskola, amelynek építési költsége 1.800.000.-Ft volt. Ehhez a költséghöz a községfejlesztésből 100.000.-Ft-tal járult hozzá a Tanács.

Nézzünk meg néhány statisztikai adatot a község tanulójának létszámszámáról: 1950-51-ben 341 a tanulók létszáma, ebből 180 a leány. Tanulócsoportok száma 7. Tíz évvel később a tanulók száma 410 fő és már 12 tanulócsoport működik. /1961-ben./

1964-ben 429 tanuló volt, 14 tanulócsoport működött. A pedagógusok száma 19. A 429 tanuló közül 192 a leány. Az iskolának 215 darabból álló ifjúsági könyvtára van, amelynek egy része kötelező olvasmány.

Jellemző a község életének kulturális fejlődésére, hogy pl. 1964-ben az új iskolában reggel 8-tól este 10-ig szinte a hét minden napján valamilyen oktatás vagy foglalkozás volt. Itt a négy tantermet váltott tanításban délelőtt-délután használtuk, de itt sajlottak le a különböző uttörő foglalkozások és itt folyt a felnőtt oktatás is. Az elmúlt években sokat gyarapodott az iskola szertári felszerelése is, részben állami támogatásból, részben az iskola által előállított felszerelésekkel.

1964-ben a nyolcadik osztályt hatvan tanuló végezte el sikeresen, és ebből csak 5 tanuló az, aki semilyen szinten nem tanul tovább. A többiek, 55-en középiskolai vagy ipari-kereskedő tanulói szinten akarnak továbbtanulni. A hatvan tanuló közül nem bukott meg senki.

A továbbtanulásra jelentkezett 55 fő közül 25 fiú és 30 a lány.

Gimnáziumba nyert felvételt4	fiú	és	2	lány
Technikumba " " "2	"	"	3	"
Ipari- és kereskedő tanulónak...	19	"	"	12	"
Mezőgazdasági szakunkásképzőbe	-	"	"	4	"
Gépiró iskolába	...	-	"	2	"

Igen fontos része az iskola életének az uttörőmozgalom, amely 1947-től működik Községi szinten is. Az iskola igazgatójának, Szemán Béla elvtársnak be-

számlója szerint "... az uttörősepat az 1963/64-es tanévben igen szép eredményekkel dicsekedhet. Részt vett minden sport és kulturális rendezvényen, melyet az uttörőszövetség keretében rendeztek. Betanítottunk és a csapat tagjaival előadtunk egy négy felvonásos színdarabot, a Bűvös kalapácsot, melynek igen nagy sikere volt. Sikeresen megrendestük a farsangi karnevált is.

Igen szép munkát végeztek az uttörők a termelésövetkezésben is. Ősszel és tavasszal gyümölcsöst telepítettek, összesen több mint 30 holdat. Közreműködtek a község parkjának létrehozásában, ahol a virággyak betelepítésével, a fák ültetésével kb. 1000 munkórát dolgoztak. Ezenkívül uttörőink befásították az iskola udvarát, /udvarát/, és szépen gondosták az iskola parkiroszt területét. Vállalták, hogy a nyár folyamán locsolják a Petőfi parkot és az iskola parkosított területét."

Működik az iskolában a szülői munkaközösség is, melynek feladata az iskola és a család kapcsolatának elmélyítése, a szülők pedagógiai nevelése és az iskola oktató-nevelő munkájának támogatása.

Működik az iskola keretén belül egy napközi otthon is, amely az általános iskola ezen tanulói számára létesült, akiknek mindkét szülője alkalmasságban álló dolgozó. A napközi otthon a tanításon kívüli időben barátságos,

- 163/a.

As új modern, négytantermes iskola. 1961-ben épült.

A régi iskola. Épült 1927-ben.

meleg otthonot nyújt a tanulóknak, ezenkívül biztosítja a mindnapra való nyugodt felkészülést, nevelési irányítást és támogatást ad stb.

1964-ben a napszáni otthon 33-as létszámmal működött, ahol a gyerekek ebédelni is kaptak.

Beszélni kell még az iskola egy szerves részéről, a dolgosok iskolájáról.

1964-ben a dolgosok iskolájában 47 hallgató szerzett nyolcadikos bizonyítványt. A 47 végzett hallgató közül 11 nő volt.

Ezenkívül működött iskolánkban az 1963/64-es tanévben egy első gimnáziumi osztály is, melyben az év végén 23 dolgosó tett vizsgát. Ezek az iskolatípusok közösségünkben a következő évben is működni fognak.

Az iskola igazgatója Szenán Béla

Az iskola igazgatóhelyettese..... Nagy László

O v o d a

A község fejlődése következtében szaporodott a gyermekek száma is. Ez szükségessé tette az ovoda létrehozását. Községünkben 1949 óta működik ovoda és ma már ott tartunk, hogy a keresztség kicsi, nem biztosítja az igényeket. Ez is mutatja azt a nagyarányú fejlődést, amelyet a község lakossága a felszabadulás után tett meg.

A tanács 1959-ben 50.000,- Ft-os költséggel egy régi épületet hozatott rendbe az ovoda részére.

Gyermekek létszáma az ovodában: 1954-ben 19
1955-ben 23
1962-ben 25
1964-ben 38

1964-ben tehát 38 gyermek volt az ovodában, de már esetenként 26 van előjegyezve, ígyással 2-3 csoportot is lehetne alakítani.

Nyáron 7-18 óráig, téstől tavaszig pedig 8-16 óráig van foglalkozás az ovodában.

A foglalkozás tárgyai a gyermek korától függően: testnevelés, anyanyelv, környezetismeret, mese, ének, ábrázolás /rajz/, színelés. Ea heti anyag, ebből naponta 1-1 anyag van. Pl hétfő: testnevelés, anyanyelv, keddi: környezetismeret, mese stb.

Az ovoda felszerelése igen jó. Van például 11 db különböző baba, játék konyhabútor, kombinált szobabútor, étkezőlet, orvosi felszerelés, fodrászes játék, villamos teherautó, barkácsoló felszerelés stb.

Tisztaít, ebédet, vacsorát az ovodában kapnak a gyermekek.

Az ovodai díj a szállás keretétől függ és attól, hogy hány gyermek van a családban.

Átlagosan 75,- Ft/év, a minimum 2,- Ft/nap.
Fogasokat, szőnyegeket, kisasztalokat, kis
székeket kapott az ovoda. Van miniatűr ágy,
kupa, locsolókanna kis konyhakert művelésére,
melyet a gyermekek gondoznak.

Van rádió, kis székelyek a déli pihenőhöz

/1-5 óráig kötelező alvás./

Vezető ovónő: Fácán Jánosné.

Az ovodások egy csoportja 1964-ben.

Kulturális fejlődés.

Rözszenentmarton éppúgy, mint az többi Mátra-aljai községek a századforduló előtt, és még az azt követő két évtizedben is a szellemi sötétség, az elmaradottság koránakában anylódott.

Kulturális életéről, főleg a mai értelemben vett kulturtevékenységről ebben az időben még szó sem lehetett. A falu ifjúsága a pincejárás, korendésen kívül legfeljebb a szilveszteri és farsangi mulatóságok alkalmával versélt össze nagyobb csoportba. Ennek is rendszerint verskedések, kécselések voltak a következményei. Az ifjúság munka után, esténként a sötét utcákat rözta kisebb-nagyobb csoportokba verözve, kurjongattak, nem egyszer egymást súlyosan bántalmazták. Jó cinborák egy-egy hához összejölve borozással, kártyázással és egyéb olyan szórakozással töltötték el idejüket, amelyek egyáltalán nem szolgálták a fejlődésüket, művelődésüket.

A századfordulót követően a helyet ugyyszólván semmiben sem változott. A falu népe, és ezen belül az ifjúság továbbra is a már megszokott, boldjuk rögözött kulturálatlan életet éltek. Semmiféle szakör, olvasókör vagy egyéb szervezet, ami a dolgozók,

és főleg az akkor még teljesen paraszti jellegű ifjúság nevelésével, felvilágosításával foglalkozott volna, egyáltalán nem volt.

Az első világháborút követően, de inkább a 20-as évek dereka táján némi változás történt a község kulturális életében. Mivel 1917-ben a község határában egy lignitbánya indult, és esőkedvűen maga után vonta az iparosok és a tisztviselők betelepülését is. Ugyanebben az időben a községbe helyezett egy Főth. Balázs nevezetű papot is, aki, ha teljesen vallásos alapon is, de némi életet, mozgást vitt főleg az ifjúság körébe. Az első szünidejűk, az ugynevezett pástorjátékok megrendezése az ő nevéhez fűződik. /lásd hátrább, a képező dokumentumokban./ Ezen, és egyéb vallásos rendezvényeken keresztül igyekezett az ifjúságot a lehetőségeknek megfelelően a fentemlített kéres elfoglaltságoktól elvonni. Persze, ő sem az öntudatos ifjúság nevelését tűzte ki célul, csupán a bor mámorából akarta kimenteni a falu ifjúságát, azért, hogy a bigott vallásosság tömjénfüstjébe fojtsa azt. A falusi, és a már meglévő bányatelepi intelligencián kívül, néhány iparoscsalád kivételével, a kalendáriumon kívül semmi más könyvet nem olvastak.

nég mezőgazdasági szakkönyveket sem. Helytelen
dolog lenne tehát a Tóth Balázs szerepét elhall-
gatni, és történeti hűség kedvéért meg kell mon-
dani, hogy ő volt az első Rózsasszentábrtonban,
aki az ifjúságot megpróbálta összehozni.

Essel az idővel párhuzamosan kezdett kibontakoz-
ni egy-egy tanító és bányai tisztviselő irányítá-
sa mellett a faluban és a bányatelepen a több irá-
nyú kulturális fejlődés.

Hévífy Jenő igazgató-tanító a falusi ifjúságot
módszeritette, kultúrcsoportot szervezett, és el-
sőnek a "Harangok" c. színdarabot adták elő.
Ugyanezek az ő nevéhez fűződik a falusi senekar
megalakítása és felfejlesztése, természetesen az
akkori időknek megfelelően a levéltársaság ke-
retében. Tevékenyen részt vállalt az önkéntes tisz-
tosság megalakításában is. A felnőtteknek - per-
sze az akkori uralkodó rendszernek megfelelő és
szintvonalu - előadásokat tartott a család problé-
máiról, a gyermekek neveléséről és a helyes gas-
tdolkodásról. Igen sokrétű ember volt, közel állt
az egyszerű munkásemberhez, az iskolai nevelésben
szigorú, de igazságos volt. A falu népe becsülte
és szeretete őt. 1908-tól 1940-ig élt Rózsasszent-

mártonban és az ifjúság egész sora nőtt fel keze alatt.

As egyre több emberrel dolgozó szénbányánál is számottevő kulturtevékenység indult be. 1929-ben megalakult a bányai színhátszó kör és működött is. Később, a 30-as évek elején Hirschaerné vezetésével, aki a bányagondnok felesége volt, megalakult a Hőegylet is, majd a faluban az Aranykaldosok Gárdakör és a Leányegylet megalakulása jelentett eseményt. Es a két utóbbi egyesület teljesen a pap irányítása és felügyelete alatt állt. Természetesen, mint már említettük, az akkori uralkodó rendszernek és az azt kiszolgáló hatóságoknak irányítása és befolyása érződött minden egyesület tevékenységén, munkáján. Az egyesületek szelleme, legalábbis látszólagosan, kifelé, az elnyomó Horthy rezsim követelményeinek megfelelő volt, hiszen nem lehetett nyíltan szembeállni az uralkodó osztállyal, a császárszerepekkel. A szindarabok, amiről itt beszélni akarunk, kivétel nélkül irredenta, nacionalista jellegűek voltak. A népszimulák, amit a községi és a telepki kultúrcsoportok bemutatnak, dicső-bus, borsánmoros szerelmekről, falusi életéről adtak tóra, a valóságnak meg nem felelő képet, me-

lyekben rendszerint a falu első gazdájának fia elvesszi a koldusszegény szellőrlányt. Ezeknek a szindaraboknak minden mondatában a parasztság három rétegének ellentétei tükröződtek, háttérben és legfelül a mindenható, bölcs plébános urral és a teljes hatalma főjegyzővel.

Mindennek dacára Rózsaszentmártonban ez a színjátszás vetette meg az alapját egy olyan ~~KULTURGÁRDÁNAK~~ kulturgárda kinovelésének lehetőségére, amely aztán az ezt követő időben, majd a felszabadulás után is képes volt az aktív és rendszeres működésre. Az ifjúság, a fiúk és a lányok szívesen, mondhatnánk lelkesen kapcsolódtak be a kulturális mozgalomba és különösen a felszabadulás utáni években szinte tömegtevékenységgé vált a színjátszás.

A bányai színjátszók először 1929-ben egy népszínművel, a "Falvamosás"-val mutatkoztak be. A Falvamosás c. darabot egy Schwarz nevezetű iparos tanította be, melynek nagy sikere volt és buzdítólag hatott a színjátszók kör további tevékenységére is. Ez a Schwarz bizonyos fokig baloldali beállítottságú ember volt, a Szociáldemokrata pártjának tagja, és így bizonyos szociális célokról, emberi jogokról, sajtó- és szólásszabadságról is szó esett az

ilyen összejöveteleken. Így, noha burkoltan is, eső esett egy szebb, boldogabb életre és bele lett esőpögtetve a vágy a fiatalok szívébe a szebb, a jobb, a szabadabb élet után.

A "Falu rossza" c. népszínműnek megemlítek itt néhány szereplőjét is, akik a későbbiek folyamán is tevékenyen részt vettek a színjátásban kívül a sport és egyéb kulturális megmozdulásokon is:

Ezek voltak: Gasdik Károly, Fehér József, Vidinaski József, Gerson Béla, Sandi Ili, Szabó Nelli, Horváth Ilonka, Bati Ersei, Sándor Ersei, Örméri István stb.

A bányai színjátszó csoportot ezt követően a "Sárga oszlop" c. ugyancsak népszínművet mutatta be, a bányai Vasasok rendezésében. Az akkori szereplők közül Szalai

Ilonkát /Horvai Jánosné/, Varga Antalt, Kiss Viktóriát, /Horvai Ferencné/, Martinkovics Jánost, Kiss Györgyöt és Nagy Pétert említjük meg többek között.

Esután a "Piros bugyelláris" c. népszínmű következett ugyancsak a Vasasok előadásában, de itt már közreműködött Nagy Máté is. Szereplői többek között Horvai

János, és akkor már felesége Szalai Iluska, Tóth József /cipősz/, Varga Antal, Lakatos István, Lóvai Mária, Nagy Gy. János, Vögh Pál és Kiss György voltak.

A falusi kultúrcsoport 1954-ben a "Csikós"-t rendezte meg Nagy Máté rendezésében és mutatták be igen nagy

sikerrel. Mint már említettük, ezeknek az összejöveteleknek akkor nem lehetett a célja nyíltan a szocialista jellemre való nevelés, mégis el kell ismernünk, hogy hasznosak voltak, éppen az előbb említett okok miatt, mivel elvonták a fiatalságot az unalmas esték káros szórakozásaitól.

A szervezés kérdéséről szólva meg kell említenünk, hogy nem minden esetben az arra rátermettek kapták meg a fő- vagy a címszerepeket, hanem a befolyásosabb, nagyobb vagyonnal bíró gazdák gyermekei részesültek sokszor igazságtalanul előnyben. Nem az egész ifjúság közül választották az arra legjobban megfelelőt, hanem a plébános ur vagy a jegyző ur egyszerűen ráparancsolt a rendezőre, hogy már pedig a főszerepet ez meg az a fiú vagy lány fogja eljátszani.

A színjátszó csoportoknál vezetőség nem volt, hanem egy személyben, egy kézben volt az irányítás. Különbösen áll ez a falusi csoportra. Természetesen így ellenőrzést sem gyakorolhattak és a befolyt összeget az illető vezető arra fordította, vagy odatette, ahova ő jónak látta.

A felszabadulás előtti kulturtevékenység és ezen belül a színjátszás így nézett ki 1940-ig. 1940-ben

a már akkor készüben álló második világháború szele nálunk, Rózsaszentmártonban is éreztette hatását, főleg kulturális vonalon. A kormányzervek, hatóságok az önkik nem tetsző egyesületeket, egyesületeket, csoportokat rendre feloszlatták, vagy tevékenységüket annyira korlátozták, hogy ezek végülis önmaguktól bomlottak szét. Horthy esendősége "szigorú rendet" tartott a falvakban, de különösen az ipartelepeken. Az önkik nem tetsző előadásokat, rendezvényeket leállította, betiltotta, egyszóval tüzzel-vassal akadályozta a dolgozó tömegek nagyobb csoportosulását.

Ennek következményeként Rózsaszentmártonban is felbomlottak például a színjátszó csoportok is, és egy időre megszűnt a tevékenységük. Kivételt csak a vallásos betlehemi játékok és a március 15-én megrendezett irredenta, nacionalista ünnepek képeztek.

A felszabadulást követő első félévben azonban a felszabadult, szabad ifjúság azonnal részt vett az élet minden területén feltornyosult munkák elvégzéséből, vállalta az újjáépítés nagy munkáját, de egyben jogot formált magának a vezetésben is. A Párt és a szakszervezet irányítása mellett hozzájárított új, szocialista életünk kialakításához a színjátszás területén is.

Rózsaszentmártonban a kulturális tevékenység már 1945.

tavaszán megindult. Ezen belül is először a szín-
játékosok kezdtek el tevékenykedni. Az ifjúsági
szervezet, a MADISZ, felhívására az akkori fiatalok
összefogtak és először is egy helyiség megte-
remzésének munkájához kezdtek. A volt bányai garázst
közös munkával kulturteremmé alakították át az
üzem segítségével, és színpadot rendeztek be. Ül-
tőasztal létesítettünk és noha a színpadra még az épít-
letet megkerülve, a szabadból jártunk be, ez sem
okozott problémát.

1946. első felében Tarr Béla vezetésével már bemu-
tattuk a "Szeged szeggel" című háromfelvonásos
vidám darabot. Ugyanakkor került bemutatásra a
"Rókalyuk" c. színmű is. Ekkor már volt vezetősé-
günk és ellenőrző bizottságunk is. Közben meg-
alakult a SZIT, és a bevételeket, ha erről egyál-
talan beszélni lehet, hiszen inflációs idők voltak,
a SZIT, illetve a szakszervezet vezetőségének szá-
moltuk el.

Ezt követően még jobban kiépítettük kultúresper-
tunkat, mindig több és több fiatalt vontunk be a
kollektív munkába, több és több rendezvényen sze-
repeztünk és káderes műsorokat rendeztünk szívesen az-
zal a céllal, hogy egyrészt aktivizáljuk és az új
szellemben neveljük az ifjúságot, másrészt, hogy a
dolgozókat ünnepeken, szabadidejükben elszóra-
kostassuk. Sorra követték egymást a háromfelvonásos

5
sos vigjátók, énekes, zenés előadások, operettek, népszínművek és drámák. Néhányat meg is említünk Tarr Béla rendezésében, amit az akkori kulturgárda előadott. Ezek voltak: Saltoni kaland, Leánynőző, Nem magánügy, Szakadók, Bujóska, Pattyes stb.

A szereplők közül is meg kell egy párat említenünk, akik később is, és egyrésztük még ma is távokonyn részt vesz a kulturmozgalomban. Ezek többek között a következők voltak: Kovács István, Vladár Emma /Demeter Jenőné/, Sandi Mányi /Kálmán Jánosné/, Tóth János, Dörner Adél /Kákkó Józsefné/, Dörner Nelli, Szűcs Vera, Mervai Ferencné, Dorsányi Antal, Róssavölgyi Pál, Frauda Erzsébet, Tarr Béla, Papp József, Kákkó József, Dörner Sándor és még sokan mások.

Es az időszak volt Róssaszentmártonban a kulturális forradalom megvívásának ideje. A falusi közönség, de ezek közül is főleg a régebbi nagygazdák és a klerikalizmus hatása alatt álló vallásosabb felfogású emberek, kiváltköppen az asszonyok, rosszindulattal ellenszenvvel fogadta az új szellemben íródott és emberibb ábrázolású darabokat, drámákat.

Kezdetben azokban a kulturesoportnak anyagi alapja alig-alig volt. Esen úgy segítettünk, hogy

a kulturosoport férfitagjai részt vettek a szőn-
esztában olyan formában, hogy brigádot alakítva
lementek a bányába vasárnap és ünnepeken sze-
net termelni, és ennek fejében az üzemtől támoga-
tást kaptak a színpad, szíttűz stb. építéséhez.
A színjátszó csoport ezenkívül több alkalommal
előadással egybekötött táncmulatságot, bált is
rendezett és a forint bevesztése után ezeknek a
bevételeknek egyrészéből beszerezték a legszüksé-
gesebb kellőkeket, felszereléseket. A bevételek
tulnyomó részét azonban a zenskar újjaalakítására,
hangszerek és kották vásárlására adtuk.

Az elhanyagolt, romos falusi kulturház rendbeho-
zásában is tevékeny részt vállalt kulturosoportunk.
A volt bányai gazdaságból átalakított kulturház nem
felelt meg a célnak, egyrészt mert kicsi volt, más-
részt túl alacsony volt, így egészségügyi szempontból
is alkalmatlan volt nagyobb tömeg befogadására.
A falusi kulturház rendbehozatalát kulturosoportun-
kon kívül a község többi dolgozója is szorgalmazták.
Az üzemtől kapott bontott anyagból a kulturbrigád,
a községközi brigád és a faluban fogattal rendelke-
ző kocsisok társadalmi munkájával úgy, ahogy, siker-
ült rendbehozni. 1951-től előadásainkat már itt tar-

tottuk. Ennek volt köszönhető, illetve egyrészt ennek tudható be, hogy a felszabadulás előtti kulturesoportnak számos tagja újból csatlakozott hozzánk és mostmár megalakulhatott Rózsaszentmártonban az egységes kulturesoport, amely ma is működik.

A SZIT, felhívására megalakult az énekkar és a táncosoport is. 1952-ben mind az énekkar, mind a táncosoport a megyei versenyen II., illetve III. helyezést ért el.

Az ifjuság, a fiúk és a lányok tömegesen jöttek át a falusi szervezetekből az Üzemi ifjusági szervezetbe, az énekkarba, a táncosoportba és a színjátszóinkhoz. Ebben az időben dönt el a verseny állása az Üzemi és a falusi szervezetek között az Üzemi szervezet javára, noha a klerikális reakció, élénkén Demeter János plébánossal, kézzel-lábbal tiltakozott ez ellen. A falusi ifjuság azonban felismerte a helyzetet, látta a célt maga előtt, lerásta a maradi szokásokat és csatlakozott az Üzemi fiatalokhoz. 1951 és 1952 között egy ideig egy harmadosztályú, hivatásos színész, Gyürki Sándor vette át a kulturesoport irányítását. Rövid tevékenysége alatt az addig jól szerveződött ifjuságot teljesen szétbomlasztotta. A kulturtevékenységet megélhetési

lehetőségnek, pénzkereseti forrásnak tekintette és a kulturális vonalat nem elörevitte, de az addigi eredményeinket is majdnem teljesen tönkretette. Két előadást rendezett, a Liliomfit és a János vitást, ez utóbbit azonban a pedagógusok közreműködésével. A harmadiknál, a Palotaszállónál beadta lemondását, mivel nem tartotta megfelelőnek /ugyanis új szellemben íródott/ a bemutatását.

Közel egy éves tevékenysége alatt a kulturocsoport anyagilag is súlyos helyzetbe került.

Tóth János, aki ilyen helyzetben került ő utána a kulturocsoport élére, igen nagy nehézségek között rendezhette meg 1953-ban a Cigány című színdarabot, majd utána a Fehér Annát és a Szombat délutánt.

Nem riadt azonban vissza a nehézségektől, és a fentemlített színdarabok, majd a Mama megrendezésével a színjátszó csoport gazdasági és erkölcsi morálja is helyrebillent. A jól megválasztott színdarabok és a jó rendezés ugyanis nagy tömegeket vonzott az előadásokra.

Tóth János 1955-ig volt a kulturocsoport élén, majd utána közel két éves pangás következett.

Közben a Szülői munkaközösség felkérésére egy kollektív megrendezte a "Nem élhetek muzsikaszó nélkül" c. zenés fogjátékot.

A kultúrcsoport ekkor érkezett el hosszú munkálkodásának eredményeként odáig, hogy a szakszervezet hozzájárulásával /anyagi hozzájárulás/, 10 napos jutalomútlóval vehetett részt Hajdúszoboszlón.

Ki kell azonban hangsúlyozni, hogy maga a csoport is lényegesen hozzájárult ehhez, mivel Hajdúszoboszlón két előadást is tartott azelőtt.

1957-ben Szivós József, akkori vájáriskolai pedagógus vette át a kultúrcsoport irányítását. Igen nagy hozzájárulással és lelkesedéssel rendezte meg az "Aranyember" c. Jókai színművet. Ugyanakkor a kultúrcsoport ifjúsági részlege a "Tasakót", majd ezt követően a "Zauzsit" játszotta.

1954-től kultúrcsoportunk minden járási, megyei, sőt az Észak-Magyarországi kerületi versenyein is részt vett. Több első és második helyezést, oklevelet és serleget szereztünk.

Szivós József, sajnos áthelyezés folytán 1958-ban elkerült Rózsaszentmártonból és helyette Szemán Béla vette át a csoport vezetését, aki megalakította a kultúrcsoport tánczenekarát, amelyet azóta is ő vezet. A kulturgárda Szemán Béla vezetésével al-

kalmi egyfelvonásos és kabaréjellegű rendezvénye-
ken kívül színre hozta a "Tavaszi Keringő" és a
"Montmartei Ibolya" c. színműveket az iskolakö-
zösséggel, és 1962-ben ugyancsak az iskolaközösség,
a szülők és a tanulók részvételével külön rendezés-
ben a "Hári János"-t mutatták be.

Szemán Béla, aki jelenleg az általános iskola igaz-
gatója, 1959-ig volt a kulturosoport vezetője. Lát-
juk azonban, hogy azóta is tevékenyen részt vesz
a község kulturális életében rendezéseivel az isko-
laközösség és a szülői munkaközösség keretén belül.
Itt említjük meg, hogy nemcsak rendezéseivel, hanem
személyes szereplésével is igen sok kellemes percet
szerzett már a község népének.

1959-től Kókkó Józsefné /Dörner Adél/ van a kultur-
csoport élén. Az átszervezett és ifjú tagokkal uj-
ra feltöltött kulturosoporttal 1959-ben a "Dadát"
hozta színre, majd 1960. tavaszán a "Hajnál" c.
dráma következett soron. Utána vígjátékok követke-
tek: a "Princesszin", és 1960. telén az "Anyós-
generális." c. zenés vígjátékot mutatták be igen
nagy sikerrel. 1961. tavaszán az "Éljen az egyenlő-
ség" c. tanulságos vígjátékkal szórakoztatták a kö-
zösséget, majd versenyre készültek a "Földingulda"
c. drámával, amelyben egyik legnagyobb sikerüket
aratták. A megyei döntőben ugyanis e nagy dráma elő-

adásával az első helyet szerezték meg. Közben a csoport a verseny időszaka alatt már készült a "Két szerelem" c. vígjátékkal s ennek előadása után ismét versenyen vett részt a "Vitézek és hősök" egy részletének bemutatásával, amelyen ugyancsak első helyezést értek el.

1963-ban a "Nebántsvirág" c. operett és a "Bozsú" c. dráma került színpadra. 1964-ben a Zeng az erdő c. zenés vígjáték, valamint a Hamletnek nincs igaza c. dráma került bemutatásra. Utóbbival a járási versenyen ismét első helyezést szereztek.

Az elért sikerekben igen nagy része van Kókkó József-nének, /Dörner Adóinak/, akinek egy-egy alakítását végignézni mindig ólmónyszámba megy. Igazi tehetség, aki megrázó erővel tud ábrázolni mély emberi sorsokat, más szerepkörben viszont finom humorával igen könnyen csal mosolyt a nézők arcára. Igen sokoldalúnak mondható. Szavalókészsége is kitűnő. Aki például csak egyszer is hallotta az a "Kőműves Kelemenő" c. székely népballada szavalását az ő tolmácsolásában, az egykönnyen nem tudja elfelejteni.

Kulturesoportunk nem csupán idehaza tevékenykedett színdarabok, drámák, vígjátékok bemutatásával, hanem részt vett a környék kulturforradalmában is. Számos

előadást tartottak Ecsőden, Horton, Gyöngyöspatán, Nagyrádón, Szücsiben, Zagyvaszántón, Szarvasgedőn, Palotásan, Apcon, Petőfibányán, Hatvanban, Hajdúszoboszlón és más helyeken.

A kultúrcsoport célja az elkövetkezendő időkben is az, hogy minél több fiatalt vonjon be a kultur munkába, és minél szélesebb tömegeket ismertessen meg a szocialista-realista kultúrával. Ezt a célt a ma és a jövő emberét ábrázoló művek bemutatása mellett klasszikusaink felújított műveivel kívánják elérni.

A következőkben néhány képet mutatunk be a kultúrcsoport életéből:

Pástorjáték a harmincas évek elejéről.
A rendezők és szereplők.

Jelenet a pásterjátékokból a harmincas évekből.

A Pirea dugyelláris szereplői.

AN 1952-es országos kultúrversenyen résztvevő kultúrcsoport táncos szereplői. Előadták a Virágzó kolhoz 6. egyfelvonását.

Szűreti mulatság az 1950-es évek elején.

A cigány c. három felvonásos színmű szereplői.
Cimcserepben Tóth János.

Az Anyógenerális c. vígjáték szereplő gárdája.
Cimcserepben Kékő Józsefné.